

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE ȘI CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE

UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN IAȘI

FACULTATEA DE DREPT

PARTAJUL MOȘTENIRII ÎN DREPTUL COMPARAT

Rezumatul tezei de doctorat

Coordonator științific:

Prof. univ. dr. Valeriu M. CIUCĂ

Doctorand:

Oana-Cristina MUNTEANU

Iași

2024

CUPRINS

Introducere / 9

Capitolul I. Prolegomene. *Panopticum juris* în materie de partaj succesoral / 15

Secțiunea I. Concepte. Etimologii. Accepțiuni / 16

Secțiunea a II-a. Perspectivă diacronică / 25

Secțiunea a III-a. Rezonanța partajului succesoral în antropologie, teologie și filosofie / 58

§ 1. Antropologie / 58

§ 2. Arhetipul moștenirii în textele biblice / 61

§ 3. Reflecții filosofice în dreptul succesoral / 65

Secțiunea a IV-a. Sociologie, politologie, economie / 67

§ 1. Aspecte de sociologie juridică / 68

§ 2. Perspectivă politologică / 83

§ 3. Implicațiile economice ale partajului succesoral / 86

Capitolul al II-lea. Partajul moștenirii în dreptul francez și în dreptul autohton / 94

Secțiunea I. Liminarii. Consacrarea dreptului la partaj / 94

Secțiunea a II-a. Inițiativa partajului / 95

§1. Titularii dreptului de a cere partajul / 95

1.1. Coindivizarii / 95

1.2. Creditorii personali / 97

1.3. Regimul particular al indiviziunii succesoriale între uzufructuari sau între nuzi-prorietari / 98

§2. Incidente în materia partajului / 100

2.1. Menținerea convențională a indiviziunii / 101

2.2. Menținerea judiciară a indiviziunii / 104

2.2.1. Menținerea indiviziunii în privința bunurilor necesare continuării vieții familiale sau a activității economice / 104

2.2.2. Suspendarea partajului / 107

2.2.3. Atribuirea eliminatorie / 110

2.2.4. Partajul parțial / 112

Secțiunea a III-a. Operațiuni prealabile partajului / 115

§1. Componenta masei partajabile / 117

1.1. Bunurile supuse partajării / 117

- 1.2. Bunurile excluse partajării / 120
- 1.3. Bunurile care fac parte din masa partajabilă deși nu existau la data deschiderii succesiunii / 124

§2. Evaluarea bunurilor / 125

- 2.1. Data evaluării bunurilor supuse partajului succesoral / 125
- 2.2. „*Date de la jouissance divise*” / 126
- 2.3. Starea bunurilor supuse partajului succesoral / 128

§3. Măsurile de protecție a masei partajabile / 130

Secțiunea a IV-a. Condițiile partajului / 134

§1. Condiții de formă / 134

- 1.1. Partajul amiabil / 135
 - 1.1.1. Principiul consensualismului / 135
 - 1.1.2. Intervenția judiciară: supravegherea sau controlul judecătorului / 138
- 1.2. Partajul judiciar / 143
 - 1.2.1. Aspecte procedurale / 144
 - 1.2.2. Procedura simplificată / 149
 - 1.2.3. Procedura aplicabilă partajelor complexe / 150

§2. Condiții de fond / 154

- 2.1. Modalități de repartizare a proprietății / 154
 - 2.1.1. Atribuirea în natură / 154
 - 2.1.2. Atribuirea provizorie și atribuirea definitivă / 157
 - 2.1.3. Vânzarea și licitația / 160
- 2.2. Reguli de atribuire specifice anumitor bunuri / 167
 - 2.2.1. Raportul datoriilor / 167
 - 2.2.2. Atribuirea preferențială („*L'attribution préférentielle*”) / 171
- 2.3. Sulta / 181

Secțiunea a V-a. Efectele partajului / 186

§1. Efectele partajului în dreptul francez / 186

- 1.1. Scurt istoric al efectului declarativ al partajului / 186
- 1.2. Domeniul de aplicare al efectului declarativ / 191
 - 1.2.1. Acte guvernate de efectul declarativ / 191
 - 1.2.2. Temperarea efectului retroactiv / 193
- 1.3. Consecințele efectului declarativ al partajului / 194
 - 1.3.1. Efectele civile / 194

1.3.2. Efectele fiscale / 200

§2. Efectele partajului în dreptul românesc / 201

§3. Garanțiile partajului / 204

3.1. Garanția contra evicțiunii / 204

3.2. Privilegiul comoștenitorului / 206

Secțiunea a VI-a. Desființarea partajului / 207

§1. Nulitatea partajului / 208

1.1. Viciile de consimțământ / 208

1.2. Omisiunea unui comoștenitor / 210

§2. Reechilibrarea partajului / 213

2.2. Rectificarea partajului lezionar / 213

2.3. Condițiile acțiunii în suplimentarea cotei succesoriale („*action en complément de part*”) / 215

§3. Revocarea partajului fraudulos / 220

3.1. Opoziția la partaj / 222

3.2. Acțiunea pauliană / 223

Secțiunea a VII-a: Liberalitățile-partaj / 225

§1. De la partajul de ascendent la liberalitățile-partaj / 226

1.1. Istoric și evoluție / 226

1.2. Caractere / 229

§2. Donația-partaj / 233

2.1. Condiții / 236

2.1.1. Condiții de fond și de formă / 236

2.1.2. Repartizarea bunurilor / 238

2.2. Efecte / 243

2.2.1. Donația-partaj simplă / 243

2.2.2. Donația-partaj cumulativă și conjunctivă / 244

2.2.3. Donația-partaj transgenerațională / 249

2.3. Cauze de ineficacitate / 256

2.3.1. Reducțiunea / 257

2.3.2. Nulitatea / 262

2.3.3. Rezoluțiunea / 263

§3. Testamentul-partaj / 265

3.1. Condiții / 266

3.2. Efecte / 270

3.3. Cauze de ineficacitate / 272

Secțiunea a VIII-a: Posibile și previzibile modificări procedurale în materia partajului succesoral în conexiune cu inteligența artificială (IA) / 275

Capitolul al III-lea. Devoluțiunea succesorală și partajul moștenirii în *common-law*-ul englez

Secțiunea I. Breviar istoric / 280

Secțiunea a II-a. Aspecte jurisdicționale / 283

§1. Organizarea judiciară engleză / 283

§2. Competența instanțelor de judecată în materie de *probate* / 284

2.1. *County Courts* (Curțile regionale) / 284

2.2. *The High Court* (Înalta Curte de Justiție) / 286

2.2.1. *The Chancery Division* / 287

2.2.2. *The Family Division* / 288

Secțiunea a III-a. Considerații comparative în materie succesorală / 289

§1. Primordialitatea transmisiunii testamentare în sistemul de drept englezesc / 289

§2. Concepte specifice asupra proprietății / 291

2.1. Concepția concretă a proprietății în dreptul englez / 291

2.2. Noțiunea de *trust* și implicațiile acesteia în materie succesorală / 295

2.3. Tipuri de coproprietate (*Jointly owned property*) / 300

2.3.1. *Joint tenancy* / 301

2.3.2. *Tenancy in common* / 302

2.4. *Nominations* / 302

2.4.1. *Pension Scheme Nominations* / 302

2.4.2. *Statutory Nominations* / 304

§3. *Hotchpot* – considerente privind abrogarea unei instituții străvechi / 307

Secțiunea a IV-a. Reforma legislativă în materie succesorală / 310

§1. Evoluția legislativă în materie succesorală înainte de anul 1925 / 310

1.1. Devoluțiunea succesorală a bunurilor imobile înainte de anul 1926 / 310

1.2. Devoluțiunea succesorală a bunurilor mobile înainte de anul 1926 / 311

§2. Regimul succesoral cu începere din anul 1925 / 312

1.1. *Administration of Estates Act 1925* / 312

1.2. *Law of Property Act 1925* / 315

Secțiunea a V-a. Regimul succesoral *ab intestat* / 317

§1. Moștenirea *ab intestat* / 317

1.1. Regimul succesoral în cazul moștenirii legale totale / 317

1.2. Regimul succesoral în cazul moștenirii legale parțiale / 320

§2. Temperarea libertății testamentare – *Provision for Family and Dependants Act 1975* / 321

Secțiunea a VI-a. Administrarea succesiunii / 324

§1. Reprezentanții succesiunii / 324

1.1. Executorii testamentari / 325

1.2. Administratorii succesoralii / 326

§2. Procedura de acordare a reprezentării / 328

§3. Administrarea succesiunii / 333

Secțiunea a VII-a. Transmisiunea pentru cauză de moarte și modalități de partajare / 339

§1. Transmisiunea pentru cauză de moarte / 339

1.1. Operațiunea de distribuire / 340

1.2. Moștenirea reziduală / 342

1.3. Stabilirea persoanelor îndreptățite – *Benjamin Order* / 345

1.4. *Appropriation* / 350

1.5. *Assents* / 352

§2. Modalități de partajare / 358

2.1. *Partition Act 1868* – vechea lege a partajului în *common law*-ul englez / 358

2.2. *Trusts of Land and Appointment of Trustees Act 1996 (TOLATA)* / 369

Concluzii / 375

Anexe / 382

Bibliografie / 401

INTRODUCERE

Teza de doctorat intitulată „*Partajul moștenirii în dreptul comparat*” urmărește, după cum reiese chiar din titlul acesteia, analizarea într-o manieră comparatistă a instituției partajului succesoral cu referire la trei sisteme de drept reprezentative pentru cele două familii de drept european, respectiv sistemul francez și cel românesc pentru familia de drept continental-europeană și sistemul englez pentru *common law*. Astfel, precum arborele Yggdrasil, rădăcinile tezei își vor avea ca sorginte: sistemul de drept francez, privit ca un pilon central și de primă referință, sistemul de *common-law*, un sistem cu particularități notabile și o jurisprudență fructuoasă și inedită și, în cele din urmă, sistemul de drept autohton, acesta fiind tratat alături de cel francez cu scopul de a evidenția doar aspectele deosebite sau noutățile aduse cu privire la instituția tratată în paginile ce urmează.

Abordarea tezei va fi necesarmente pluridisciplinară, drept pentru care instituția partajului succesoral va trece, succesiv și într-o primă fază, prin observarea acesteia sub unghi sociologic, politologic, istorico-juridic, antropologic, teologic și, bineînțeles, filosofic. Astfel, interdisciplinaritatea studiului nostru va fi analizată în capitolul dedicat *Prolegomenelor*, capitol care în buna tradiție a școlii doctorale ieșene de drept privat comparat este nelipsit în orice studiu doctoral, plecând de la prezumția irefragabilă potrivit căreia, niciun subiect nu poate fi pe deplin înțeles decât ca urmare a tratării acestuia pe multiple planuri de analiză.

A doua parte a tezei este axată pe studiul comparativ propriu-zis și este împărțită în două mari capitole, primul fiind dedicat partajului succesoral în dreptul francez și cel românesc, în timp ce cel de-al doilea este rezervat devoluțiunii succesoriale și partajului în *common law*-ul englezesc.

Având în vedere abundența operelor juriștilor consacrați precum și a celor debutanți, a marilor cărturari, cât și a celor care acum se află la început de drum în ceea ce privește operele concentrate pe materia dreptului succesoral, în general, și în materie de partaj succesoral, în special, lucrarea de față nu își propune să realizeze o sinteză, o înglobare sau o compilație de reglementări trecute și prezente a instituției partajului. Dezideratul acestei lucrări este ca, prin reunirea și ulterior filtrarea izvoarelor formale din cadrul sistemelor de drept studiate, să șlefuiim ceea ce am putea numi „un drept ideal” în materie de partaj. Vom încerca să descoperim dacă și sub ce formă se pot înlătura inechitățile create de unele instituții de drept, dacă s-ar putea estompa aprehensiunea oamenilor în

¹ „*Deschide cartea ca să înveți ce au gândit alții, închide cartea ca să gândești tu însuși*”, Heyde, *Technik*, 82 apud O. Felecan, N. Felecan, *Dicta memorabilia, Dicționar uzual adnotat de sigle, expresii, maxime și citate latine*, Editura Vox, București, 2007, p. 52.

realizarea partajului succesoral pe calea amiabilă – prin apelarea la notarul public – și rezolvarea diferendelor legate de partaj într-o manieră judicioasă, urmând ca în final să venim cu propuneri de *lege ferenda* acolo unde sistemul de drept românesc este lacunar sau comportă unele neajunsuri.

Cu o jurisprudență aflată într-o continuă dezvoltare, mănătată de evoluția legislativă, dar și de progresul socio-economic ce a condus la apariția a noi și inedite raporturi juridice, instituția partajului succesoral (cu referire îndeosebi la sistemul de drept românesc) impresionează prin volumul și greutatea dosarelor care apasă pe masa judecătorului, ce se află într-o perenă și strânsă concurență cu acțiunile privind revendicarea terenurilor.

Periplul nostru juridic în materia partajului succesoral are ca punct de plecare dreptul roman (ca matcă a dreptului civil) și va continua cu dreptul francez și prin extensie cel românesc, având ca busolă opera domnului prof. univ. dr. Valerius M. Ciucă, materializată sub denumirea: „*Procedura partajului succesoral*”² alături de o altă remarcantă lucrare a distinsului profesor intitulată „*Drept roman. Lecțiuni. Vol. II*”³. Pe lângă aceste opere, aparținând reputatului profesor, un rol important îl vor juca și cărțile scrise de arhicunoscutele spirite juridice franceze, Jean Carbonnier⁴ și Philippe Malaurie⁵, ce vor reprezenta pentru teza mea un adevărat *vademecum*.

Actio familiae herciscundae, parte din categoria *actiones divisorias* alături de *actio communi dividundo* și *actio finium regundorum*, considerată ca fiind un melanj între *actio in rem* și *actio in personam*⁶, a fost creată prin *Lex duodecim Tabularum* pentru a da posibilitatea moștenitorilor aflați *ex abrupto* într-un *antiquum consortium* să iasă din indiviziune, drept pentru care aceasta va avea dedicată o secțiune distinctă în cadrul tezei. Creație a jurisprudenței și subiect de reflecție pentru codificatorii lui Napoleon este imperios necesară analizarea instituției atât pe verticala istoriei (fiind, așa cum am precizat, fructul unei îndelungate practici judiciare) cât și pe orizontală.

Urmând modelul trasat prin operele de o valoare incomensurabilă amintite *supra*, un prim pas ce trebuie făcut în analiza noastră constă în identificarea rațiunii pentru care, astăzi, s-a ajuns la necesitatea partajării bunurilor rămase de pe urma lui *de cuius*, prin părăsirea și marginalizarea concepției de proprietate colectivă, în favoarea proprietății individuale. Fără a intra în profunzimea subiectului, acest lucru fiind făcut *in extenso* la Capitolul al II-lea al prezentei teze, ne vom rezuma la a afirma doar că, cel mai probabil, *Codul lui Napoleon* – matriță a *Codurilor civile continentale moderne* și nu numai – a conferit spiritul exclusivismului în ceea ce privește dreptul de proprietate.

² V. M. Ciucă, *Procedura partajului succesoral*, Editura Polirom, Iași, 1997.

³ V. M. Ciucă, *Drept roman. Lecțiuni. Vol. II*, Ediția a II-a, Addenda, corrigenda et augmenta, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2014.

⁴ J. Carbonnier, *Droit civil*, Presses Universitaires de France, Paris, 1995.

⁵ P. Malaurie, *Droit des successions et des libéralités*, 8e édition, L.G.D.J., 2018.

⁶ F.-L. de Keller, *De la procédure civile et des actions chez les Romains*, traduit de l'allemand et précédé d'une introd. par Charles Capmas, Editura Thorin, Paris, 1870, p. 423.

Al doilea pas va avea drept scop identificarea la nivelul fiecărui sistem de drept studiat, prin consultarea jurisprudenței în materie, dar și a doctrinei relevante, motivele pentru care comoștenitorii sunt nevoiți să recurgă la procedura partajului judiciar și, vom încerca să surprindem, totodată, posibilele rațiuni avute în vedere la alegerea făcută între un partaj amiabil și unul judiciar.

De asemenea, un alt obiectiv al lucrării vizează descoperirea unor posibile implicații ale unei moșteniri testamentare sau, dimpotrivă, *ab intestat* asupra partajului succesoral. În acest punct, cercetarea noastră va părăsi, pentru moment, câmpul teoretic propriu unei teze de doctorat în materie de drept și va păși pe un teren al practicii în încercarea de a surprinde în ce măsură partajarea unei moșteniri testamentare este mai lesne de realizat față de o moștenire *ab intestat*.

Așa cum este bine cunoscut, în engleză, cuvântul „*intestate*” derivă din dreptul roman *intestatus*, fiind folosit pentru a determina situația în care o persoană moare fără testament sau fără un testament valabil.⁷ Din etimologia cuvântului reiese foarte clar că, pentru romani, moștenirile testamentare reprezentau regula, iar cele legale (fără testament) excepția⁸. Această regulă își prelungește aplicabilitatea și în sistemul *common-law*-ului englezesc, fiind însă „abandonată” de sistemul de drept francez sau de cel autohton. Această precizare este importantă pentru că alegerea culturilor juridice supuse analizei surprinde dezvoltarea unor tehnici diferite în rezolvarea problematicii partajului succesoral.

O secțiune distinctă va fi rezervată expunerii problematicilor vaste care au survenit în rândul procedurilor succesoriale notariale precum și a evoluției în sistemul românesc, dar mai ales în sistemul dreptului francez, prin reforma intervenită prin Legea adoptată la 23 iunie 2006. Teza va căpăta un profund caracter procedurist în încercarea sa de a transpune într-o manieră exhaustivă calendarul și operațiunile acestei proceduri, incidentele și cazurile de resciziune ale partajului notarial. Tot aici, vom dezbate problematica succesiunilor nepartajate în termenul de doi ani de la data deschiderii succesiunii, cu implicațiile economice impuse de lege și identificarea unui punct de legătură între costurile aferente efectuării unui atare partaj, pe de o parte, și numărul succesiunilor rămase nedezbătute, pe de altă parte.

Mai mult decât atât, fiind un fragment important din această monografie, nu trebuie pierdută din vedere nici poziția creditorilor în cadrul partajului, motiv pentru care vom trata prerogativele conferite de lege acestora atât *ante* cât și *post factum*, prin referire la dreptul creditorilor de a provoca

⁷ K. Reid, M. J. de Waal, R. Zimmermann, *Comparative Succession Law: Volume II: Intestate Succession*, Oxford University Press, 2015, p. 2.

⁸ Conform celor afirmate de Cato, la Roma, existau trei rele de care o persoană trebuia să se ferească: încredințarea secretului unei femei, călătoriile pe mare și moartea unei persoane înainte de a-și redacta testamentul.

partajul succesoral, posibilitatea acestora de a formula opoziție în cadrul unui atare partaj și, într-un final, dreptul acesta de ataca sau nu actul final de partaj.

Atenția noastră va fi canalizată, în continuare, pe analizarea modalităților de repartizare a proprietății prin conturarea, în primă fază, a diferitelor tipuri de atribuire și creionarea apoi a necesității unui partaj de folosință. Bineînțeles, în această privință studiul se va axa pe identificarea cazuisticii în sistemul de drept francez și românesc, cu misiunea finală de a trasa eventuale propuneri care să îmbrățișeze deopotrivă aspectele de echitate cu cele de eficacitate în cadrul acestor varietăți de atribuire specifice.

Tot în cadrul celor două sisteme de drept ales drept reper pentru familia de drept continental-europeană, vom analiza din perspectivă diacronică efectele recunoscute partajului succesoral cu mențiunea că în acest punct, abordarea va fi una dualistă, ca urmare a părăsirii de către legiuitorul românesc a efectului declarativ în favoarea unei concepții lipsite de orice ficțiune juridică, respectiv a efectului constitutiv.

Cu intenția de a întregi panoul cercetării noastre asupra partajului succesoral, vom aduce o serie de precizări și cu privire la liberalitățile-partaj create de legiuitorul francez prin reinventarea vechilor partaje de ascendent cu scopul de a resuscita o instituție care, din păcate, riscă să cadă în desuetudine în sistemul de drept autohton.

Devoluțiunea succesorală în *commo law*-ul englez ne obligă la un preambul mai generos în considerarea faptului că acest sistem de drept utilizează o serie de noțiuni necunoscute sistemelor de drept civil. Abordarea abruptă a instituției partajului succesoral fără clarificarea conceptului de transmisiune a proprietății în dreptul englez, a noțiunii de proprietate legală (*legal estate*) și cea de proprietate bonitară (*equity estate*), a rolului reprezentantului personal cu consecința dispersării proprietății între două personaje distincte, executorul sau administratorul, pe de o parte, și beneficiarul, pe de altă parte, ar fi un demers dacă nu sortit eșecului, cu siguranță sortit confuziei.

În acest sens, vom avea în vedere conceptele specifice asupra proprietății în *common law*, cu referire în special la noțiunea de *trust* și implicațiile acesteia în materie succesorală, tipurile de coproprietate (*jointly owned property*), respectiv diferența între *joint tenancy* și *tenancy in common*, concepția specifică a *nominations* cu cele două variante ale sale, *pension scheme nominations* și *statutory nominations* precum și o scurtă abordare a instituției *hotchpot*-ului și a considerentelor ce au condus la abrogarea acesteia.

Vom analiza evoluția în materie succesorală, înainte de anul 1925, prezentă în *commo law*-ul englez, precum și reforma legislativă survenită odată cu adoptarea a două importante acte normative, respectiv *Administration of Estates Act 1925* și *Law of Property Act 1925*.

După cum vom observa, prima întrebare pe care o adresează avocatul englez într-un caz de succesiune nu este „*Cine sunt moștenitorii și care sunt drepturile lor?*”, ci mai curând „*Iată bunurile lăsate de defunct, cum vor fi transmise și cine va avea grijă de ele?*”. Rolul crucial al reprezentantului personal în transmisiunea succesorală în dreptul englezesc va provoca juristul obișnuit cu sistemul de drept civil continental-european, de vreme ce moștenirea în dreptul francez și cel românesc este legată în esență de persoană și nu poate fi concepută în afara legăturii atașate de respectiva persoană. Odată pătrunzând pe tărâmul dreptului englez, vom observa că, în realitate, această personalitate este întreținută de o pură ficțiune fără a fi concretizată prin intervenția unui reprezentant oficial al acestei personalități, așa cum regăsim în *common law*.

Vom continua demersul comparativ cu scurte considerații privind regimul succesoral în cazul moștenirii legale totale, dar și a celei parțiale, precum și cu modalitățile de temperare a libertății testamentare aduse de *Provision for Family and Dependants Act 1975*.

În urma edificării de o manieră neexhaustivă, dar totuși cuprinzătoare, a conceptelor specifice atât dreptului succesoral, cât și dreptului de proprietate din spațiul juridic guvernat de *common law*-ul englez, vom putea păși în analiza problematicii partajului succesoral.

O atare analiză va debuta în mod necesar cu *Partition Act 1868*, ce reprezintă vechea lege a partajului în *common law*-ul englez care a permis pentru prima dată instanțelor să înlocuiască partajarea fizică a terenurilor aflate în coproprietate cu soluția mai convenabilă și mai practică a vânzării. Vom cerceta pe rând principalele dispoziții ale Legii privind partajul din 1868, respectiv cele de la art. 3-5, care defineau circumstanțele în care instanțele puteau dispune partajarea sau vânzarea unui teren aflat în coproprietate la cererea unui coproprietar (*joint tenant* sau *tenant in common*). Aceste trei dispoziții difereau în mod fundamental în ceea ce privește scopul și domeniul de aplicare, cu norme distincte în ceea ce privește întinderea dreptului de proprietate care era necesară pentru a introduce o acțiune și factorii pe care instanța trebuia să îi ia în considerare pentru a lua o decizie.

Studiul nostru se va îndrepta, într-un final, spre *Trusts of Land and Appointment of Trustees Act 1996 (TOLATA)*, un act legislativ esențial din Regatul Unit care reglementează drepturile și obligațiile coproprietarilor de bunuri, fiind introdus pentru a aborda problemele care decurg din dreptul de coproprietate asupra terenurilor și pentru a oferi un cadru juridic pentru soluționarea litigiilor dintre coproprietari, inclusiv posibilitatea de a solicita un „*order for sale*” de către persoanele care administrează sau dețin anumite drepturi asupra terenurilor.

METODA DE CERCETARE:

Fie că suntem adepții progresismului sau, dimpotrivă, acceptăm ideea că istoria se repetă, un lucru este cert, evoluția legislativă are obiceiul de a se întoarce la origini, instituția partajului succesoral nefăcând excepție. Fiind vorba de una dintre cele mai vechi instituții cunoscute, alături de cea a familiei desigur, ea înglobează răspunsuri și soluții la întrebări firești din aspectele de bază ale omenirii, printre care se numără și cea relativ la soarta bunurilor rămase de pe urma celui decedat.

Nu am identificat la nivel doctrinar o lucrare care să acopere quasi-totalitatea problemelor pe care teza propusă încearcă să le abordeze, fapt care va conduce ca prezenta monografie să fie (sperăm noi) o contribuție valoroasă în rândul operelor deja existente. Este adevărat că instituția partajului succesoral a făcut și face obiectul multor lucrări de specialitate, însă am constatat că, cel puțin la acest moment, nu este dedicat un studiu acestei tematici din perspectiva dreptului comparat sau, dacă există, nu regăsim o lucrare care să înglobeze cele trei sisteme de referință propuse spre cercetare.

Alegerea culturilor juridice supuse analize, respectiv sistemul francez și cel românesc pentru familia de drept continental-europeană și sistemul englez pentru *common law*, are la bază, pe de o parte, similitudinile existente între dreptul românesc și cel francez ca urmare a aculturației juridice prezente în cel dintâi sistem și, pe de altă parte, viziunea mult mai concretă, pragmatică și axată pe noțiunea de ”bun” în detrimentul celei de ”persoană”, regăsită în sistemul englezesc.

Dacă în privința sistemului romano-germanic, lucrurile sunt foarte bine delimitate, izvoarele formale ale dreptului fiind în mod categoric ierarhizate⁹, nu același lucru îl putem afirma și despre *common law-ul* englezesc.

R.C. van Caenegem în capitolul al III-lea intitulat ”*Common law and civil law: Neighbours yet strangers*” al lucrării sale cu denumirea completă: *European Law in the Past and the Future. Unity and Diversity over Two Millennia*¹⁰ realizează o frumoasă comparație între *common law* și ceea ce faimosul comparatist René David obișnuia să numească *famille romano-germanique*.¹¹

Din rândurile atent așternute descoperim faptul că dreptul roman clasic împarte mult mai multe caracteristici cu sistemul de *common law* decât cu dreptul francez (și românesc), cele dintâi sisteme fiind dezvoltate mai degrabă în urma dezbaterilor purtate dintre experți, ocazionate de

⁹ În sensul în care în dreptul privat comparat continental-european legea scrisă are o aplicabilitate generală și de primă referință, fiind urmată de dreptul cutumiar, doctrina juridică, jurisprudența și, în cele din urmă, de rațiunea judecătorului.

¹⁰ R.C. van Caenegem, *European Law in the Past and the Future. Unity and Diversity over Two Millennia*, Cambridge University Press, 2001, pp. 38-51.

¹¹ *Ibidem*, p. 38.

diferite procese, decât prin intermediul diverselor idei enunțate pe cale doctrinară sau a principiilor consacrate de legiuitor¹². Astfel, sistemul de *common law* pune mai mult accent pe principiul supremației dreptului, predominanță având precedentele judiciare în dauna legilor scrise. Totodată, doctrina este privită ca un izvor de drept subiacent, jurisprudența având o greutate mult mai mare în balanța dreptății, judecătorii reprezentând, așa cum arată Caenegem, ”oracolele dreptului”.¹³

Am ținut să subliniem aceste aspecte preliminare pentru a arăta faptul că în privința sistemului de *common law* studiul nostru va avea în vizor cu precădere practica judiciară, veche și nouă, precum și legislația în vigoare, sursele doctrinare fiind consultate în vederea fixării unor noțiuni sau idei.

În ceea ce privește dreptul francez, Codul lui Napoleon, ”*veritabilă constituție a Europei*”¹⁴, dar și „*canavaua juridică a mondializării*”¹⁵ și-a exercitat influența din punct de vedere tehnic, legislativ și politic, fiind sursă de aculturație juridică pentru multe țări, între care amintim: Belgia, Luxemburg și Olanda (Benelux)¹⁶, diversele formațiuni statale italiene, Polonia, Spania, Egipt și, bineînțeles, România.

Legislația națională în forma în vigoare la acest moment, cu toate amendamentele aduse începând cu reforma din anul 2006 în materie de succesiuni, este completată de operele juriștilor francezi, reprezentative în sfera dreptului succesoral fiind: Jean Carbonnier¹⁷, Philippe Malaurie¹⁸, P. Dupont Delestraint¹⁹, François Terré²⁰, precum și marele comparatist René David²¹.

Cercetarea noastră se ghidează după metoda celor șapte trepte metodologice în hermeneutica organică a dreptului comparat, metodă folosită de toți discipulii școlii doctorale privat-comparatiste ieșene, ce presupune parcurgerea unui proces complex de interpretare structurat în șapte pași²², după cum urmează:

¹² R.C. van Caenegem, *op. cit.*, p. 39.

¹³ *Ibidem*, p. 46.

¹⁴ Valerius M. Ciucă, *Euronomosofia, vol. I, Prolegomene la o operă în eșafodaj*, Editura Fundației Academice Axis, Iași, 2012, p. 121.

¹⁵ *Ibidem*, p. 121.

¹⁶ O aculturație juridică forțată – sub ocupație.

¹⁷ J. Carbonnier, *Droit civil*, Presses Universitaires de France, Paris, 1995; J. Carbonnier, P. Catala, G. Morin, *Des libéralités, une offre de loi*, éd. Defrénois, 2003.

¹⁸ Philippe Malaurie, Laurent Aynés, *Droit des successions et des libéralités*, 8 édition, LGDJ, 2018.

¹⁹ P. Dupont Delestraint, Professeur à l'Institut de Droit appliqué, *Droit civil. Contract de mariage et régimes matrimoniaux. Successions. Libéralités*, Cinquième édition, Mémentos Dalloz, Ed. Dalloz, Paris, 1977.

²⁰ F. Terré, Y. Lequette, S. Gaudemet, *Droit civil. Les successions. Les libéralités*, 4-e édition Dalloz, coll. Précis Droit privé, 2013.

²¹ René David, *Traité élémentaire de droit civil comparé: introduction à l'étude des droits étrangers et à la méthode comparative*, R. Pichon, R. Durand-Auzias, Paris, 1950.

²² V. M. Ciucă, C. Macovei, S. Panainte (coord.), *Școala dreptului organic*, Vol. I, Ed. Junimea, Iași, 2007, p. 12-18

Primum dividam

Într-o primă fază se are în vedere analiza textului juridic prin prezentarea integrală a acestuia, așa cum apare în reglementarea actuală, această analiză fiind la rândul ei împărțită în două sub-faze, respectiv: a) *lectura*, ce presupune prezentarea integrală a textului juridic, eventual interpolat, urmată de: b) *summa*, respectiv rezumatul textului.²³

Secundum ponam causam

Hermeneutica propriu-zisă debutează prin prezentarea cazuisticii reale sau imaginare și prin identificarea legăturii imediate între abstracțiunea textului și realitatea conflictuală juridică.²⁴

Tertium historia regulae explorabo

Al treilea pas ne conduce spre cercetarea primei axe a investigației comparatiste, cea verticală, pe scara istorică a devenirii regulii de drept.

Cel de-al treilea pas ne poartă prin periplul istoric al sistemelor de drept naționale dezavuând preceptele potrivit cu care fiecare sistem beneficiază de o dezvoltare independentă și complet separată de celelalte ordini juridice. Dimpotrivă, incursiunea istorică va dezvălui o receptare reciprocă a culturii juridice dar și o stimulare în dezvoltarea unor noi reguli și concepte juridice menite a contribui la dezvoltarea sistemului de drept național fără a renunța la tradițiile sale proprii.²⁵

Quartum comparabo

În al patrulea rând, pe axa orizontală a operei de comparare vor fi cuprinse în cadrul analizei comparative referințe la texte similare sau cu obiect asemănător din ordinele sau sistemele juridice străine de referință.²⁶

Quintum colligam

²³ Valerius M. CIUCĂ, *Școala dreptului organic sau școala hermeneuticii organice a dreptului roman comparat*, p. 42, articol consultat pe pagina web: http://hermeneia.ro/wp-content/uploads/2011/02/ciuca-nr.-4_0.pdf, la data de 28.06.2022.

²⁴ *Idem*.

²⁵ Reinhard Zimmermann, *Drept comparat și europeanizarea dreptului privat*, Ed. Themis Cart, Slatina, 2009, p. 71.

²⁶ Valerius M. Ciucă, *Comparatismul și organicismul în creuzetul jurisprudențelor europene. Un Uroboros jusnaturalist pe un colimason fără sfârșit*, lucrare susținută în cadrul Conferinței "Dreptul privat comparat – o nouă frontieră", organizată de Universitatea "Agora" din Oradea, 10-11.XI.2016, p. 5.

În al cincilea rând, vom încerca să cercetăm regula de drept supusă discuției, pe de o parte, printr-o analiză gramaticală a textului și, pe de altă parte, prin contextualizare din perspectivă pluridisciplinară, privind textul dintr-un unghi istoric, sociologic, filosofic, economic, politologic, pentru a descoperi, astfel, sensurile extra-juridice ale normei.

Sextum opponam et quaestio

În cea de a șasea etapă voi cerceta posibilele obiecțiuni la raționamentul implicat de text și vom lămurii contradicțiile după metoda dialectică. Teză - pro auctoritas, Antiteză - contra auctoritas.

Septimum queram brocardum et de lege ferenda

A șaptea și ultima treaptă a hermeneuticii juridice, vom cerceta justificările dreptului sancționat de textul în cauză prin expunerea argumentelor și a excepțiilor, inclusiv *exceptio exceptionis causa*, cu observarea finală a principiilor generale, a brocardurilor și cu eventuala propunere de lege ferenda, în cadrul analizei incursiv-receptive, ceea ce implică raportarea textului la politica legislativă actuală.

Pașii prezentați *supra* nu vor fi redați întocmai, însă aceștia vor fi respectați astfel încât pe parcursul tezei toate ne vom asigura că fiecare treaptă a fost urcată.

COMPENDIUL TEZEI DE DOCTORAT

Vom antama principalele subiecte de discuției prin expunerea în mod succint a temei abordate urmând a face o foarte scurtă trecere în revistă a cuprinsului tezei, prezentare succedată de o analiză primară a instituției. Astfel:

Primul capitol denumit "*Prolegomene*" conține elemente pregnante de cercetare legală empirică, având drept scop tratarea din perspectivă pluridisciplinară a subiectului supus analizei. Acest capitol este împărțit în patru secțiuni, după cum urmează: *Secțiunea I. Concepte. Etimologii. Accepțiuni*: ca în orice analiză detaliată a unui subiect de drept, trebuie pornit de la rădăcină spre vârf, în acest sens, încă din prima secțiune am pus sub lupă fiecare termen uzitat în teză și am explicat posibilele semnificații pe care acești termeni îi comportă (e.g. partaj, *de cujus*, vocație etc.).

Secțiunea a II-a urmărește analiza instituției partajului succesoral din *Perspectivă diacronică*, pornind de la dreptul pre-roman, dreptul roman (matcă a sistemului de drept actual), dreptul bizantin, vechiul drept francez conchizând cu periplul istoric și evoluția instituției în dreptul românesc. Totodată, am evidențiat caracteristicile esențiale ale partajului succesoral în cadrul

principalelor sisteme de drept cu referire la: dreptul oriental, dreptul islamic, dreptul continental-european precum și în sistemul de *common-law*.

Secțiunea a III-a este intitulată: *Rezonanța partajului succesoral în antropologie, teologie și filosofie*, această secțiune depărtându-se de sfera juridică proprie unei teze de drept, pășind într-o lume a metaforelor, simbolurilor și a reflecțiilor filosofice.

În sfârșit, în cea de-a V-a Secțiune cu denumirea: *Sociologie, politologie și economie* am cercetat posibilele aspecte de sociologie juridică și implicațiile economice ale partajului succesoral, cu referire la impozitare, taxe și alte cheltuieli inerente unui partaj judiciar sau notarial.

Al doilea capitol al tezei este intitulat ”*Partajul moștenirii în dreptul francez și în dreptul autohton*”, motivul pentru care am ales să tratez împreună cele două sisteme nefiind unul întâmplător. Este cel mai amplu sau ”stufos” capitol, fiecare secțiune, subsecțiune, paragraf fiind tratat mai întâi din perspectiva și viziunea dreptului francez, ulterior nuanțat de elemente de drept românesc.

Secțiunea I. Începe în mod natural cu o parte destinată liminarilor și consacrarea dreptului la partaj. Astfel, înainte de a analiza cadrul general al partajului succesoral, prima dată a considerat că este necesar să descoperim rațiunea unui asemenea partaj. Următoarele secțiuni reprezintă expresia pură a unei cercetări legale doctrinare și jurisprudențiale, fiind destinate evidențierii unor chestiuni teoretice privind: *Inițiativa partajului (Secțiunea a II-a)*; *Operațiunile prealabile partajului (Secțiunea a III-a)*; *Condițiile partajului (Secțiunea a IV-a)*; *Efectele partajului (Secțiunea a V-a)*; *Desființarea partajului (Secțiunea a VI-a)*.

Cea de-a VII-a Secțiune a capitolului al doilea își propune să analizeze periplul juridic al *Liberalităților-partaj*, de la concept, condiții și efecte până la cauzele de ineficacitate, conchizând cu o privire comparativ-istorică a partajului de ascendent în dreptul românesc.

Tot în cadrul acestui Capitol am inclus o ultimă secțiune, respectiv *Secțiunea a VIII-a* dedicată posibilelor și previzibilelor modificări procedurale în materia partajului succesoral în conexiune cu inteligența artificială (IA), în încercarea de a identifica modalități de integrare a soluțiilor aduse de inteligența artificială în cadrul unui partaj judiciar sau amiabil.

Cel de-al treilea și ultimul capitol vizează ”*Devoluțiunea succesorală și partajul moștenirii în common-law-ul englez*” și este împărțit în șapte secțiuni.

Prima secțiune a acestui capitol își propune să realizeze un breviar istoric în scopul de a introduce treptat cititorul într-un sistem de drept esențialmente diferit față de registrul său obișnuit.

Secțiunea a II-a este rezervată unor scurte *Aspecte jurisdicționale*, pornind de la organizarea judiciară engleză până la noțiunea de *Probate court* și regulile generale privind competența instanțelor de judecată în materie de *probate*.

Secțiunea a III-a este destinată unor considerații comparative în materie succesorală, în special în ceea ce privește primordialitatea transmisiunii testamentare în sistemul de drept englezesc. Sunt analizate concepte specifice asupra proprietății, noțiunea de *trust* și implicațiile acesteia în materie succesorală precum și cele două tipuri de coproprietate (*jointly owned property*) prezente în acest sistem, respectiv *joint tenancy* și *tenancy in common*.

Secțiunea a IV-a prezintă *reforma legislativă în materie succesorală*, respectiv devoluțiunea succesorală a bunurilor mobile și imobile înainte și după anul 1926, *Secțiunea a V-a* fiind orientată spre regimul succesoral *ab intestat*.

Cea de-a VI-a secțiune intitulată *Administrarea succesiunii*, prezintă într-o manieră neexhaustivă procedura de acordare a reprezentării succesoriale, regimul reprezentanților succesoriali și regulile de administrare.

Ultima secțiune, respectiv *secțiunea a VII-a*, este împărțită la rândul ei în două mari subsecțiuni, prima subsecțiune fiind dedicată transmisiunii pentru cauză de moarte, iar cea de-a doua diferitelor modalități de partajare recunoscute în sistemul de drept englezesc.

CONCLUZII:

Dreptul succesoral nu are nevoie de afirmare, acesta făcând obiectul unor nenumărate monografii, articole, studii și alte lucrări de specialitate, importanța acestei ramuri de drept fiind incontestabilă. În sialul studiului doctrinar ce se bucură de o bibliografie luxuriantă, tratarea într-o manieră comparativă a instituției partajului succesoral, în prezenta teză, a avut drept scop principal identificarea la nivel teoretic a soluțiilor ce pot fi aplicate problemelor intervenite pe parcursului efectuării unui partaj succesoral în dreptul autohton. Reputatul profesor Philippe Malaurie menționează în mod întemeiat, de altfel, faptul că partajul judiciar fiind un act atât de complex și formalist este supranumit „fiara neagră a practicienilor”, iar practica de specialitate și legea se străduiește pe cât posibil să îl evite, în favoarea partajului amiabil, acesta fiind poate și motivul pentru care legiuitorul francez a intervenit în repetate rânduri în scopul de a facilita realizarea partajului prin convenția părților.

Până la a prezenta fructele studiului nostru, trebuie menționat faptul că cercetarea ne-a condus, inițial, într-un periplu interdisciplinar, sociologiei, antropologiei, istoricii și filosofiei aducând perspective inedite și insolite asupra acestor acte juridice milenare. Astfel, știința normelor dedicate dreptului succesoral și, prin extensie, partajului succesoral ar fi fost incompletă fără contribuția

inestimabilă a celorlalte discipline la fel de complexe, precum teologia, sociologia, antropologia etc., surprinse în esență în capitolul dedicat *Prolegomenelor*.

Acestea fiind spuse, prima axă a cercetării comparatiste pornește de la o analiză etimologică a principalilor termeni folosiți în cuprinsul tezei, în încercarea de a explica noțiunile de bază printr-o analiză extinsă, iar nu contextuală, strictă și limitativă. Aproprierea conceptelor specifice dreptului succesoral pregătește un teren fertil pentru cea de-a doua treapă respectiv, studiul diacronic, prezentarea evoluției istorice a partajului succesoral neputând fi omisă, acesta reprezentând pilonul central al oricărui studiu de drept.

Adagiul roman *communio est mater rixarum* ilustrează cel mai bine ostilitatea romanilor față de proprietatea indiviză, indiviziunea reprezentând printre altele vrăjmașul unei bune administrări a lucrului stăpânit în comun.²⁷ Încă din Legea celor XII table, a fost consacrată *actio familiae herciscundae* (acțiunea de partaj succesoral prin care se urmărea împărțirea moștenirii), a cărei inițiere conducea la ceea ce cunoaștem și astăzi ca fiind *judicium duplex*, caz în care fiecare împricinat era, în același timp, și reclamant, și pârât, cu precizarea că sfârșitul acestei acțiuni putea să conducă la „condamnarea” reclamantului.

Breviarul istoric ne poartă mai departe pe tărâmul vechii legislații franceze, soluțiile diametral opuse oferite de *droit écrit* în provinciile de sud și de *droit coutumier* în provinciile de nord fiind o consecință a influențelor intervenite în aceste regiuni. Dacă în provinciile de nord, în scopul conservării și măririi averii familiilor nobilelor, a fost creat dreptul de primogenitură și privilegiul masculinității, cele două fiind considerate resortul cel mai facil în vederea păstrării gloriei respectivei familii, dreptul succesoral aplicabil provinciilor din sud nu a avut la bază puterea dată de conservarea patrimoniului în cadrul restrâns al familiei, ci afecțiunea prezumată a defunctului față de moștenitorii săi.

Napoleon Bonaparte prin adoptarea, în anul 1804, a Codului civil francez, ce reprezintă fără echivoc „cea mai aculturată operă juridică a lumii”²⁸, lasă în umbra istoriei renumele familial în a cărui tradiție au fost păstrate moștenirile îndrumate chiar și după moarte prin recunoașterea rolului de „mână moartă” a continuatorilor personalității juridice a defunctului și asistă la nașterea unei ere noi, în care familia de bază este estompată de renașterea puterii individului.

După cum am observat constant pe parcursul lucrării, celebrarea bicentenarului Codului civil francez, în anul 2004, a stimulat reevaluarea dispozițiilor acestuia, anul 2006 aducând cu sine

²⁷ N. Titulescu, *Împărțeala moștenirilor*, Vol. III, Editura Librăriei Leon Alcalay, București, 1907, p. 11.

²⁸ V. M. Ciucă, *Euronomosofia: periplu filosofic prin dreptul european: lecțiuni*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 2019, p. 159.

importante reforme dreptului succesoral francez, având ca bază propunerile anterioare și care au condus la modificarea a peste 200 de articole din Codul civil.

Instituția partajului sau, mai curând, a împărțelii, așa cum era ea reglementată în vechile legiuri românești, o regăsim tratată atât în Codul Caragea, cât și în Codul Calimach. Împărțeala moștenirii este detaliată în aceste două coduri într-o manieră esențialmente diferită. Astfel, dacă în Codul Caragea împărțeala este reglementată în mod succint în Cap. XIII, partea a III-a, Codul Calimach conferă un loc special împărțelii moștenirii în cadrul articolelor 1073-1100, împărțeala în general fiind reglementată separat pe parcursul a 48 de articole, respectiv de la art. 1101 la art. 1149.

În Codul Civil al lui Cuza sau Codicele Civil din 1864, partajul ca modalitate de încetare a coproprietății își găsea reglementarea în Capitolul al VI-lea, intitulat „Despre împărțiri și despre raporturi”, împărțeala fiind reglementată, conform vechiului Cod civil, în cuprinsul articolelor 728-799, coroborate cu dispozițiile Legii nr. 603/1943 pentru accelerarea judecăților și simplificarea împărțelilor judiciare²⁹, lege ce a fost doar pentru scurt timp în vigoare, fiind abrogată prin Legea nr. 18 din 12 februarie 1948 (art. 4), o dată cu republicarea Codului de procedura civilă.

Studiul antropologic ne relevă legătura strânsă între convertirea proprietății colective în proprietatea privată a familiei și mecanismul transmiterii bunurilor pe cale succesorală, în timp ce sociologii amintesc faptul că funcția familiei este de a menține o anumită stare socială, oferind generației următoare mijloacele de a continua condițiile de viață ale celei precedente, de a se bucura de privilegiile acesteia și de a perpetua inegalitatea socială. Două concepte ale legii succesoriale evidențiază funcția de memorare a anumitor bunuri: noțiunea de amintiri de familie și conceptul de casă familială. Pe această linie de idei, sociologii subliniază că modul în care se efectuează împărțirea proprietății familiei în timpul lichidării succesiunii permite moștenitorilor să-și recupereze o parte din trecutul lor.³⁰ Pe aceeași linie de idei, unii autori afirmă că partajul bunurilor în natură pare în mod firesc a fi cea mai potrivită modalitate de lichidare a moștenirii, respectând în același timp natura familială a bunurilor.³¹

Din punct de vedere economic, în țări precum cele guvernate de sistemul de *common law* tinerii nu își încredințează viitorul în averea lăsată de părinții lor, libertatea testamentară reprezentând un mijloc juridic suficient de puternic pentru a îi „obliga” să își caute diverse mijloace de subzistență. În sistemele de drept ce recunosc o atenuare a libertății testamentare și consacrarea

²⁹ D. Macovei, *op. cit.*, p. 241.

³⁰ Évelyne Favart, *La transmission familiale: s'approprier le passé familial entre frères et sœurs*, *Pensée plurielle* 2006/1 (nr. 11), p. 83, articol disponibil la adresa web <https://www.cairn.info/revue-pensee-plurielle-2006-1-page-83.htm>, accesat în data de 01.10.2023.

³¹ Emmanuel Putman, Jean-Philippe Agresti, Caroline Siffrein-Blanc, *Le droit patrimonial - Miroir des mutations familiales*, Presses universitaires d'Aix-Marseille, 2012, p. 95.

unei rezerve succesoriale sau unei cote forțate din masa succesorală, moștenirea reprezintă în continuare o modalitate principală de dobândire a proprietății.

În dreptul succesoral, aflat într-o strânsă legătură cu alte două ramuri de drept, respectiv dreptul familiei și dreptul de proprietate, există o conexiune bine înădărită între raporturile create între oameni și pentru oameni, în urma devoluțiunii succesoriale și a legilor pe care le-au adoptat. Cu toate acestea, dependența de lege astfel amintită nu este nici imediată, nici completă, de vreme ce noile idei parcurg un drum lung în mintea oamenilor înainte de a pătrunde în lege. Pentru a evita ca o nouă legislație, prin utilizarea vechilor concepte și categorii, să aibă tendința de a resuscita modele demult abandonate în trecut, ne-am gândit că ar fi util să punem în lumină soluții actuale față de probleme contemporane prin tratarea temei ce face obiectul prezentei teze succesiv în dreptul francez, englez și în dreptul românesc contemporan.

Astfel, în cel de-al doilea capitol al tezei, studiul comparativ și-a dedicat atenția în principal reglementării partajului succesoral în spațiul juridic francez, augmentat frecvent cu mențiuni referitoare la existența unor norme convergente sau divergente în dreptul românesc. Reglementarea franceză este, fără doar și poate, una deosebit de vastă, în încercarea de fi mereu cu un pas înainte față de noile realități sociale, dar mai cu seamă economice, într-o societate aflată într-o dinamică accelerată. Codul civil francez a constituit, într-adevăr, matricea legislativă a multor altor coduri, printre care și a Codului civil românesc, deși sincronizarea aproape perfectă între dreptul românesc și cel francez a fost perturbată de multiplele reforme ce au culminat cu reforma legislativă în materie de succesiuni și liberalități, adusă de Legea 2006-728, din 23 iunie 2006.

Reglementarea dreptului succesoral francez până la reforma adusă odată cu Legea din 2006 era coagulată în jurul egalității în natură între moștenitori, iar regulile privind partajul erau deosebit de rigide și nu îi permiteau judecătorului nicio marjă de apreciere. În anul 2006, dreptul francez a introdus schimbări radicale în materie de partaj, ce reflectă interesul crescut față de utilitatea economică a partajului, legiuitorul modificând profund cele două principii tradiționale: principiul precarității coproprietății și al egalității în natură a loturilor.

Practica judiciară, dar mai cu seamă corpul notarial francez, a militat pentru o schimbare în ceea ce privește reglementarea procedurii notariale succesoriale în materie de partaj, ocazie cu care noua legislație a creat cadrul propice pentru ca partajul judiciar să poată fi aproape întotdeauna evitat, atunci când există un acord asupra modului de realizare a împărțelii.

Mai mult decât atât, notarul a dobândit un rol central în cadrul acestui act, de vreme ce au fost conturate două căi distincte de soluționare a cererilor de partaj, în funcție de complexitatea operațiunilor de efectuat, sens în care una face posibilă recurgerea la un notar, iar cealaltă, dimpotrivă, depinde în mod esențial de el și de comisia unui judecător însărcinat cu asistența și supravegherea acestuia.

Înțelegând dificultățile ivite în practică în vederea partajării averii succesoriale în cazul în care printre moștenitori se află și persoane care nu doresc să participe, din rea-voință sau din neglijență, legiuitorul francez a găsit o rezolvare și acestei chestiuni, stabilind faptul că, în lipsa unui mandatar, ales de comoștenitorul care obstrucționează procedura succesorală, instanța este autorizată să desemneze un atare reprezentant.

Dejudiciarizarea partajului a condus, iată, la simplificarea legii în sistemul de drept francez, pe parcursul cercetării observând o reglementare ceva mai încheagată a instituției partajului succesoral, spre deosebire de dreptul românesc.

Studiul hermeneutic asupra dispozițiilor din Codul civil francez ne-a prezentat, în continuare, o altă abordare benefică moștenitorilor, prin consacrarea unei modalități de realizare a partajului care se bazează nu pe egalitatea în natură, ci pe afectațiunea specială a bunurilor, este vorba despre, atribuirea preferențială. Prin definiție, alocarea preferențială rupe egalitatea în natură prin sustragerea bunului în discuție de la regulile obișnuite, privind lotizarea, fără a compromite în vreun fel egalitatea în valoare, această alocare fiind mânăată, mai curând, de rațiuni economice sau familiale, fiind posibilă în privința întreprinderilor agricole, comerciale, industriale, artizanale sau liberale, precum și în cazul spațiilor utilizate pentru locuința sau sediul profesional.

Apreciem că modelul francez ar trebuie să rămână în continuare un reper pentru dreptul românesc, reglementarea unei variante alternative de lotizare în sensul recunoscut de legiuitorul francez prin consacrarea atribuirii preferențiale fiind de un real interes, augmentare perpetuă a instituției cu decizii ale Curții de casație franceze pronunțate cu aplicarea acestui tip de atribuire, reprezentând o confirmare a utilității sale practice.

În opoziție cu cele arătate anterior, părăsirea modelului francez în privința efectelor partajului reprezintă o notă aparte în sistemul de drept românesc, abandonarea efectului declarativ în favoarea celui constitutiv de drepturi fiind o decizie înțeleaptă a legiuitorului nostru. Opțiunea a avut în vedere faptul că existența stării de indiviziune în care se regăsesc comoștenitorii de la data deschiderii succesiunii și până la data partajului nu poate fi pe deplin ignorată, iar explicarea acestei

stări intermediare printr-o ficțiune juridică, așa cum se încearcă prin efectul declarativ, nu pare a fi un bun exemplu.

Un alt punct de divergență pe care l-am remarcat, în cadrul cercetării noastre, este dat de posibilitatea recunoscută de dreptul francez de a obține reechilibrarea unui partaj deja efectuat în ipoteza în care se descoperă faptul că un comoștenitor a fost omis, spre deosebire de dreptul românesc, unde într-o atare ipoteză sancțiunea este pur și simplu cea a nulității partajului. Ca o consecință a acestei abordări antinomice, dreptul francez a creat o acțiune specială, denumită „*action en complément de part*” ce presupune, pe scurt, posibilitatea de a obține „o suplimentare a cotei succesoriale.”

Cât privește instituția partajului de ascendent am regăsit din nou însemnate diferențe între cele două sisteme, în condițiile în care legiuitorul francez a lărgit domeniul instituției prin autorizarea donațiilor și a testamentelor-partaj, în toate relațiile ereditare, și nu numai, în relațiile dintre ascendenți și descendenți, schimbarea terminologică din „partaj de ascendent” în „liberalități-partaj”, reprezentând în realitate o reflecție a unei evoluții considerabile în materie succesorală.

Apreciem că pentru a îi fi redată strălucirea, instituția partajului de ascendent, așa cum este acesta reglementată în dreptul nostru, ar trebui ranforsată, prin luarea în considerare a reperelor avute în vedere de legiuitorul francez.

Cu unele diferențe de nuanță, reglementarea sferei persoanelor care pot solicita partajul, bunurile supuse împărțelii, menținerea indiviziunii, cazurile de desființare a partajului sunt similare în cele două sisteme de drept.

În cel de-al treilea capitol al tezei, demersul comparativ și-a strămutat atenția către sistemul de drept al *common-law*-ului englezesc, sistem care prin tradiția sa se remarcă prin suplețea codificărilor și fructuoasa jurisprudență ce permite rațiunii judecătorului să beneficieze de un spațiu larg de afirmare.

Spre deosebire de dreptul continental-european, în *common law*, modalitatea de deținere a dreptului de proprietate nu permite taxonomia clasică, regăsită în dreptul francez sau românesc, drept pentru care, până la a aborda problematica dreptului la partaj, au fost necesare clarificări suplimentare privind conceptele specifice proprietății în dreptul englez. Pentru un jurist francez sau român, împrejurarea că proprietatea legală (*legal estate*) coexistă cu proprietate bonitară (*equity estate*) reprezintă o chestiune ce contrariază și incită, totodată, dihotomia titlului de proprietate recunoscută de *common law* fiind greu de înțeles. Tot astfel, cele două modalități de dobândire a

coproprietății fie ca *joint tenant*, fie ca *tenant in common* sunt încă o dată, destul de dificil de apropiat, dar fără de care aprofundarea studiului nu ar putea continua.

Mecanismul transmisiunii succesorală în *common law* a presupus *ab initio* elucidarea conceputului de devoluțiune succesorală în dreptul englez în condițiile în care acest drept, care consideră proprietatea *ut singuli* în diversitatea sa particulară, nu are în vedere decât transmiterea sa pură și simplă în cele două etape de soluționare a unei succesiuni. Așadar, în prima fază a transferului activelor către reprezentantului personal, pe care dreptul englez îl califică, de asemenea, drept devoluțiune, dar într-un sens complet diferit de cel pe care acest cuvânt îl are în concepția franceză sau românească, precum și în cea de-a doua fază a distribuirii produsului net al activelor către beneficiari, aceste două transferuri succesive se realizează în același mod.

Faptul că prezența beneficiarilor este redusă doar la ultima etapă a transmisiunii ne confirmă ideea potrivit cu care partajul nu reprezintă o piesă importantă în sistemul de drept succesoral englez, multe dintre problemele apărute în această fază a dezbaterii succesorală în dreptul francez sau românesc fiind rezolvate în sistemul de drept guvernat de *common law* de către reprezentantul personal, desemnat cu administrarea succesiunii până la apariție în peisaj a acestor beneficiari. Acesta este poate și motivul pentru care reglementarea acțiunii privind ieșirea din indiviziune nu este regăsită nici în *Administration of Estates Act 1925* sau *Inheritance and Trustees' Powers Act 2014*, nici în *Law of Property Act 1925*, ci în *Trusts of Land and Appointment of Trustees Act 1996*, lege care prevede condițiile de promovare a unei acțiuni pentru pronunțarea unui ordin de vânzare a unui teren deținut în coproprietate, precum și criteriile pe care instanța ar trebuie să le ia în considerare.

BIBLIOGRAFIE:

I. Dicționare:

1. *Dictionnaire de la culture juridique*, sous la direction de Denis Alland et Stéphane Rials, Presses Universitaire de France, Paris, 2003;
2. *Encyclopædia Britannica*, vol. XXIV, Editura William Benton, Chicago, 1972;
3. *Encyclopædia of the Laws of England, Being a New Abridgment by the Most Eminent Legal Authorities · Volumul 9*, Ed. Sweet & Maxwell, London, 1896;
4. *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*

https://books.google.ro/books?id=oR0LAAAAIAAJ&printsec=frontcover&dq=encycl+opedic+dictionary+of+roman+law&hl=ro&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=encycl+opedic%20dictionary%20of%20roman%20law&f=false

5. Felecan, Ovidiu, Felecan, Nicolae, *Dicta memorabilia, Dicționar uzual adnotat de sigle, expresii, maxime și citate latine*, Ed. Vox, București, 2007;
6. Guțu, Gheorghe, *Dicționar latin-român*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983;
7. Săuleanu, Lucian; Rădulețu, Sebastian, *Dicționar de termeni și expresii juridice latine*, Ed. C.H.Beck, ed. a 2-a, București, 2011;
8. Simenschy, Theophil, *Un dicționar al înțelepciunii. Cugetări antice și moderne*, Ediție îngrijită de Mihail Grădinaru, Vol. III, Editura Junimea, Iași, 1979;
9. Zamfir, Cătălin, Vlăsceanu, Lazăr (coord.), *Dicționar de sociologie*, Editura Babel, București, 1998.

II. Izvoare: coduri și alte acte normative:

1. *Codul lui Iustinian*
https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/Anglica/codjust_Scott.htm
2. *Codul lui Hammurapi* cu o prefață și introducere de Diacon T. Negoită, Tip. "Fântâna Darurilor", București, 1935;
<http://oll.libertyfund.org/pages/1750-the-code-of-hammurabi-johns-translation>
<http://avalon.law.yale.edu/ancient/hamframe.asp>
3. *Codul Theodosian*
http://droitromain.upmf-grenoble.fr/Codex_Theod.htm
4. *Coranul*, Traducere din arabă: dr. Silvestru Octavian Isopescu, Ed. Cartier, Chișinău, 2003;
5. *Coranul*, traducere din limba arabă, introducere și note: George Grigore, ediția a 3-a, Ed. Herald, București, 2012;
6. *Digeste*
http://droitromain.upmf-grenoble.fr/Anglica/digest_Scott.htm
7. *Novele*
<http://bibliocanonica.com/legislatia-bizantina/>
<https://cambridge.org/core>
8. *Administration of Estates Act 1925*;
9. *Code civil 2022, annoté, 121e éd.*, Dalloz, 2021;

10. *Code de procédure civile annoté, 113e édition, Dalloz, 2021;*
11. *Code général des impôts;*
12. *Inheritance (Provision for Family and Dependants) Act 1975;*
13. *Inheritance and Trustees' Powers Act 2014;*
14. *Intestates' Estates Act 1952;*
15. *Law of Property Act 1925;*
16. *Law Reform (Succession) Act 1995;*
17. *Senior Courts Act 1981;*
18. *The Non-Contentious Probate Rules 1987;*
19. *Trustee Act 1925;*
20. *Trusts of Land and Appointment of Trustees Act 1996;*

III. Tratate, Cursuri, Lucrări cu caracter general, Manuale:

1. Alexandresco, Dimitrie, *Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român*, Atelierele Grafice Socec/Co, București, 1916, *in integrum*;
2. Baias, Flavius-Antoni; Chelaru, Eugen; Constantinovici, Rodica; Macovei, Ioan, *Noul Cod Civil - Comentariu pe articole*, Ed. C.H. Beck, București, 2012;
3. Beignier, Bernard, *Libéralités et successions*, Lextenso éditions, Paris, 2012;
4. Bell, John, Boyron, Sophie, Whittaker, *Principles of french law*, Oxford University Press, Oxford, 2008;
5. Bermann, George A. and Picard, Etienne, *Introduction to French Law*, Kluwer Law International B.V., 2008;
6. Blanc, François-Paul, *Le droit musulman*, 2e édition, Dalloz, 2007;
7. Bob, Mircea Dan, *Probleme de moșteniri în vechiul și în noul Cod civil*, Ed. Universul Juridic, București, 2012;
8. Bob, Mircea Dan, *Obligația contractuală în dreptul roman cu trimiteri comparative la dreptul civil*, Ed. Universul Juridic, București, 2015;
9. Bob, Mircea Dan, *Familie și moștenire în România*, Ed. Universul Juridic, București, 2016;
10. Boroi, Gabriel; Stancu, Mirela, *Drept procesual civil*, ediția a 5-a, revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2020;
11. Burdick, William L., *The principles of Roman law and their relation to modern law*, Rochester, New York, Lawyers Co-operative Pub. Co., 1938;

12. Cadiet, Loïc; Jeuland, Emmanuel, *Droit judiciaire privé*, 10e édition, Lexis Nexis, Paris, 2017;
13. Carbonnier, Jean, *Droit civil. Introduction*, Press Universitaires de France, 24e édition, 1996;
14. Carbonnier, Jean, *Écrits*, Textes rassemblés par Raymond Verdier, Press Universitaires de France, Paris, 2008;
15. Chirică, Dan, *Tratat de drept civil. Succesiunile și liberalitățile*, ediția a 2-a, Ed. Hamangiu, București, 2017;
16. Ciobanu, Viorel Mihai; Nicolae, Marian, *Noul Cod de procedură civilă comentat și adnotat. Vol. II – art. 527-1.134, Partea II*, Ed. Universul Juridic, București, 2016;
17. Ciucă, Valerius M., *Drept roman. Lecțiuni. Vol. II*, ediția a II-a, addenda, corrigenda et augmenta, Ed. Universității "Alexandru Ioan Cuza", Iași, 2014;
18. Curti, Arthur, *Manuel de droit civil et commercial anglais*, Payot, Paris, 1928;
19. Deak, Francisc, *Tratat de drept succesoral*, Ed. Actami, București, 1999;
20. Desgorges, Richard; Aubry, Hélène; Naudin, Estelle, *Droit civil: les grandes décisions de la jurisprudence*, 1re édition, Puf Themis, Paris, 2011;
21. Eliard, Franck, *Fiscalité des successions*, 3eme édition, Ellipses, Paris, 2014;
22. Ferre-André, Sylvie; Berre, Stéphane, *Successions et libéralités*, 7e édition, Dalloz, Paris, 2021;
23. Florescu, Dumitru C., *Drept succesoral*, ediția a VI-a, Ed. Universul Juridic, București, 2016;
24. Forgeard, Marie-Cécile; Crône, Richard; Gelot, Bertrand, *Le nouveau droit des successions et des libéralités - Loi du 23 juin 2006, Commentaires et formules*, Defrénois, Paris, 2007;
25. Frențiu, Gabriela Cristina; Băldean, Denisa Livia, *Noul Cod de procedură civilă comentat și adnotat*, Ed. Hamangiu, București, 2013;
26. Frison, Danièle, *Droit anglais, institutions britanniques*, Ellipses, Paris, 1993;
27. Gaudemet, Jean; Chevreau, Emmanuelle, *Droit privé romain*, 3e édition, éditeur Montchrestien, Paris, 2009;
28. Giraud, Charles, *Histoire du droit romain, ou Introduction historique à l'étude de cette législation*, Paris, Videcoq, 1841;
29. Girard, Paul-Frédéric, *Manuel élémentaire de droit romain*, 7e édition, Librairie Arthur Rousseau, Paris, 1924;
30. Grimaldi, Michel, *Droit des successions*, 8e édition, Ed LexisNexis, Paris, 2020;

31. Guével, Didier, *Droit des successions et des libéralités*, 3e édition, LGDJ, Lextenso, Paris, 2014;
32. Hamangiu, Constantin; Rosetti-Bălănescu, Ion; Băicoianu, Alexandru, *Tratat de Drept Civil Român*, vol. III, Ed. Națională, București, 1928;
33. Hanga, Vladimir, *Drept privat roman. Tratat*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1997;
34. Harvey, Malcolm; Kirby-Légier, Catherine; Charret-Del Bove, Marion, *Droit anglais et droit américain*, Armand Colin, Paris, 2011;
35. Houssier, Jérémy, *Droit des successions et des libéralités*, 2e édition, Dalloz, Paris, 2021;
36. Jakotă, Mihail-Vasile, *Drept roman*, vol. II, Ed. Fundației „Chemarea”, Iași, 1993;
37. Jolowicz, John Anthony, *Droit anglais*, Dalloz, Paris, 1986;
38. Julienne, Frédérique, *Successions et libéralités*, Bréal, Paris, 2010;
39. Kaser, Max, *Roman private law*, Second Edition, Translated by Rolf Dannenbring, Butterworths, 1968;
40. Kerridge, Roger, *The law of succession*, 13th edition, Ed. Thomson Reuters (Professional) UK Limited, London, 2016;
41. Lefebvre, Francis, *Successions et libéralités: Régime juridique et fiscal*, 3e édition, Edition Francis Levebre, 2011;
42. Leș, Ioan, *Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole*, ediția a 2-a, revizuită și adăugită, Ed. C. H. Beck, București, 2015;
43. Leroyer, Anne-Marie, *Droit des successions*, 3e édition, Dalloz, Paris, 2014;
44. Lévy-Ullmann, Henri, *Droit international privé: Le conflit des lois dans le droit anglais*, Cours de Droit, Paris, 1937;
45. Losano, Mario G., *Marile sisteme juridice. Introducere în dreptul European și extraeuropean*, Ed. All Beck, București, 2005;
46. Macovei, Codrin, *Drept succesoral. Moștenirea legală*, Ed. Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2006;
47. Macovei, Dumitru, *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Ankarom, Iași, 1998;
48. Malaurie, Philippe; Aynès, Laurent, *Droit des successions et des libéralités*, 9e édition, LGDJ, Lextenso, Paris, 2020;
49. Maury, Jean, *Successions et libéralités*, 6e édition, LexisNexis, Paris, 2007;
50. Maury, Jean, *Successions et libéralités*, 9e édition, LexisNexis, Paris, 2016;

51. May, Gaston, *Éléments de droit romain, à l'usage des étudiants des Facultés de droit*, 3e édition, Ed. L. Larose, Paris, 1894;
52. Mazeaud, Henri; Mazeaud, Léon; Mazeaud, Jean, *Leçons de droit civil: Succession, libéralités*, Tome 4, Volume 2 din *Leçons de droit civil*, Henri. – Mazeaud, 5e édition, Montchrestien, 1999;
53. Micescu, Istrate N., *Curs de drept civil. Succesiunile <<ab intestat>>*, Ed Themis Cart, Slatina, 2005, ediție îngrijită de F. Ciuatcu;
54. Pérès, Cécile; Vernières, Christophe, *Droits des successions*, 1re édition, Ed. PUF, Paris, 2018;
55. Pollock, Frederick; Maitland, Frederick William, *The History of English Law vol. II*, Cambridge University Press Warehouse, London, 1898;
56. Renault-Brahinsky, Corrine, *Droits des successions*, 9e édition, Lextenso éditions, 2017;
57. Reid, Kenneth, de Waal, Marius J., Zimmermann, Reinhard, *Comparative Succession Law: Volume I: Testamentary Formalities*, Oxford University Press, 2011;
58. Reid, Kenneth, de Waal, Marius J., Zimmermann, Reinhard, *Comparative Succession Law: Volume II: Intestate Succession*, Oxford University Press, 2015;
59. Reid, Kenneth, de Waal, Marius J., Zimmermann, Reinhard, *Comparative Succession Law: Volume III: Mandatory Family Protection*, Oxford University Press, 2020;
60. René, David, *Introduction à l'étude du droit privé de l'Angleterre*, Ed. Sirey, Paris, 1948;
61. Robaye, René, *Le droit romain*, 5e édition, Academia Eds, 2016;
62. Roland, Henri, *Droit des libéralités*, Ellipses, Paris, 2000;
63. Safta-Romano, Eugeniu, *Dreptul de moștenire în România. Doctrină și jurisprudență*, Vol. I, Ed. Graphix, Iași, 1995;
64. Schmidlin, Bruno, *Droit Privé Romain I. Origines et sources. Famille, biens, successions*, Université de Genève, Faculté de Droit, Bruylant, 2008;
65. Sériaux, Alain, *Successions et libéralités*, Ellipses, Paris, 2013;
66. Sloan, Brian, *Borkowski's Law of Succession*, 3rd édition, Oxford University Press, Oxford, 2017;
67. Souvage, François, *Successions: Dévolution. Transmission. Indivision. Partage. Fiscalité*, 22e édition, Dalloz, Paris, 2013;
68. Stănciulescu, Liviu, *Curs de drept civil. Succesiuni*, ediția a 2-a revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2015;

69. Stănciulescu, Liviu, *Moștenirea: doctrină și jurisprudență*, Ed. Hamangiu, București, 2017;
70. Tăbârcă, Mihaela, *Drept processual civil. Vol. II – Procedura contencioasă în fața primei instanțe. Procedura necontencioasă judiciară. Proceduri speciale*, Ed. Universul Juridic, București, 2013;
71. Tăbârcă, Mihaela, *Drept procesual civil Vol. III. Caile de atac. Procedurile speciale*, Editia a 2-a, Ed. Solomon, București, 2017;
72. Terré, François; Lequette, Yves, *Les grands arrêts de la jurisprudence civile*, Tome 1, 12e édition, Dalloz, 2007;
73. Terré, François; Lequette, Yves; Gaudemet, Sophie, *Les successions. Les libéralités*, 4e édition, Ed. Dalloz, Paris, 2014;
74. Turianu, Corneliu; Țiclea, Alexandru, *Drept civil. Moștenirea*, Ed. Universitară, București, 2014;
75. Vallier, Ernest, *Le fondement du droit successoral en droit français (The foundations of succession law in french law)*, Paris, 1903;
76. Voirin, Pierre; Goubeaux, Gilles, *Droit civil. Tome 2. Régimes matrimoniaux. Successions-Libéralités*, LGDJ, Lextenso, Paris, 2010;
77. Zenati-Castaing, Frédéric; T. Revet, *Cours de droit civil. Successions*, 1re édition, Presses Universitaires de France, Paris, 2012.

IV. Lucrări cu caracter special, Monografii:

1. Avram, Ioan, *Politologie*, Ed. Univesității "Eftimie Murgu", Reșița, 1997;
2. Broussard, Alfred, *De l'effet translatif du partage en droit romain. De l'effet déclaratif du partage en droit français*, teză pentru doctorat, Poitiers, 1866;
3. Busari, Jamiu Muhammad, *AL-FARÁ'ID, Islamic law of inheritance. The introduction*, PhD, 2019;
4. Capitant, Henri; Terré, François; Lequette, Yves, *Les grands arrêts de la jurisprudence civile - Tome 1. Introduction - Personnes - Famille - Biens - Régimes matrimoniaux - Successions*, 12e édition, Dalloz, Paris, 2007;
5. Carbonnier, Jean, *Sociologie juridique: sociologie du droit des successions*, Cours, 1963-1964;
6. Catala, Pierre, *La Réforme des liquidations successorales*, 3e éd., Répertoire du notariat Defrénois, 1982;
7. Ciucă, Valerius M., *Procedura partajului succesoral*, Ed. Polirom, Iași, 1997;

8. Ciucă, Valerius M. *Lecții de drept privat comparat, vol. II, Instituții în dreptul privat comparat. Putere judiciară, jurisdicții și acțiuni*, Editura Fundației AXIS, Iași, 2005;
9. Ciucă, Valerius M., *Drept privat comparat. Lecțiuni Vol. I Prolegomene*, ediția a III-a, corrigenda, addenda et incrementa, Ed. Universității "Alexandru Ioan Cuza", Iași, 2019;
10. Ciucă, Valerius M., *Euronomosofia: periplu filosofic prin dreptul european: lecțiuni*, Editura Universității "Al.I.Cuza", Iași, 2019;
11. *Comparative legal studies: Tradition and transitions*, Edited by Pierre Legrand and Roderick Munday, Cambridge University Press, 2003;
12. Deak, Francisc; Popescu, Romeo, *Tratat de drept succesoral, Vol. III – Transmisiunea și partajul moștenirii*, ediția a III-a actualizată și completată, Ed. Universul Juridic, București, 2014;
13. Durant, Will, *Moștenirea noastră orientală: Originile. Sumerul. Egiptul. Babilonul. Asiria*, Ed. Prietenii cărții, București, 2001;
14. Edwards, William Douglas, *A Compendium of the Law of Property in Land*, Ed. Stevens and Haynes, London, 1896;
15. Gallus, Nicole, *Actualités en droit patrimonial de la famille*, Bruylant, Bruxelles, 2013;
16. Gidro, Romulus; Gidro, Aurelia, *Roma antică. O istorie pentru toți*, Editura Neverland, București, 2018,
17. Hanga, Vladimir, *Mari legiuitori ai lumii*, Ed. Lumina Lex, București, 1994;
18. Hunter, William Alexander, *A systematic and historical exposition of Roman Law in the order of a code*, Sweet & Maxwell, 1803;
19. Isac Alak, Alina, *Shari'ah sau despre istoria umana a vointei divine*, Ed. Pro Universitaria, București, 2019;
20. Isac Alak, Alina, *Statutul femeilor în islam. Perspective actuale*, Ed. Polirom, Iași, 2016;
21. Jubault, Christian, *Droit civil: les successions, les libéralités*, 2e édition, Lextenso, Paris, 2010;
22. Keller, F.-L. de, *De la procédure civile et des actions chez les Romains*, traduit de l'allemand et précédé d'une introd. par Charles Capmas, Ed. Thorin, Paris, 1870;
23. Kosven, M.O., *Introducere în istoria culturii primitive*, Editura Științifică, București, 1957;
24. Leborgne, Anne, *La réforme des successions et des libéralités et la loi du 23 juin 2006*, Presses Universitaires d'Aix-Marseille, 2008;
25. Lepaulle, Pierre, *Les fonctions du "trust" et les institutions équivalentes en droit français*, Agen: Imprimerie moderne, 1929;

26. Liégeard, Stéphen, *De l'origine, de l'esprit et des cas d'application de la maxime Le partage est déclaratif de propriété*, Paris, 1855;
27. Linossier, Lucien, *Le partage des successions confondues*, LGDJ, Paris, 1963,
28. Macrea, Loredana-Bianca, *Împărțeala moștenirii*, Ed. Alma Mater, Sibiu, 2011;
29. Malaurie, Philippe, *Antologia gândirii juridice*, traducere din franceză de Doina Jela-Despois, Ed. Hamangiu, București, 1997;
30. Meududî, *Introducere în Islam*, Ed. Chrater, București, 1991;
31. Pelissero, Alberto, *Introducere în hinduism*, traducere de Cornelia Dumitru, Ed. Polirom, 2014;
32. Pellegrin, André, *De la nature juridique du partage d'ascendant*, th. Grenoble, LGDJ, 1961;
33. *Peripețiile lui Nastratin Hoge*, Traducere din limba persană și nota: Mihai Cernătescu, Naser Nikoubakht, Ed. Herald, București, 2019;
34. Petitjean, Henri, *Fondements et mécanisme de la transmission successorale en droit français et en droit anglais. Etude de droit comparé et de droit international privé*, Librairie générale de droit et de jurisprudence, Paris, 1959;
35. Plutarh, *Vieți paralele*, Vol I., Traducere. Notițe istorice și Note de prof. N.I. Barbu, Ed. Științifică, București, 1960;
36. Pop, Cristina, *Divorțul și succesiunile: instrumente juridice de emancipare a femeii în societatea romană*, Ed. Universul Juridic, București, 2018;
37. Popovici, Alexandra, *Êtres et avoirs. Esquisse sur les droits sans sujet en droit privé*, Thèse, Université Laval, Québec, Canada, 2016;
38. Putman, Emmanuel; Agresti, Jean-Philippe; Siffrein-Blanc, Caroline, *Le droit patrimonial - Miroir des mutations familiales*, Presses universitaires d'Aix-Marseille, 2012;
39. Ricu, Carmen Simona, *Moștenirea legală, partajul succesoral – practică judiciară adnotată*, Ed. Hamangiu, București, 2009;
40. Rollison, William Dewey, *The law of wills*, Callaghan and Company, Chicago, 1939;
41. Rouland, Norbert, *Anthropologie juridique*, 1re édition, Ed. PUF, Paris, 1988;
42. Safta-Romano, Eugeniu, *Arhetipuri juridice în biblie*, Ed. Polirom, Iași, 1997;
43. Sarwar, Ghulam, *Islam. Credință și învățăături*, Tipografia Timișoara, 1992;
44. Séroussi, Roland, *Introduction aux droits anglais et américain*, 5e édition, Ed. Dunod, Paris, 2011;

45. Soreață, Maria Marieta, *Noutăți legislative în material succesiunilor introduse prin noul Cod civil*, Ed. Hamangiu, București, 2013;
46. Sourdel, Dominique, *Islamul*, traducere de Liliana Saraiev, Ed. Humanitas, București, 1993;
47. Stănilă, Laura Maria, *Inteligența artificială, dreptul penal și sistemul de justiție penală: amintiri despre viitor*, Ed. Universul Juridic, București, 2020;
48. Stephenson, Gilbert Thomas, *Estates & Trusts*, Appleton-Century-Crofts, New York, 1949;
49. Szramkiewicz, Romuald, *Histoire du droit français de la famille (History of french family law)*, Paris: Dalloz, 1995;
50. Titulescu, Nicolae, *Împărțea moștenirilor*, Vol. III, Editura Librăriei Leon Alcalay, București, 1907;
51. Wilkins, Neil, *Artificial Intelligence: The Ultimate Guide to AI, The Internet of Things, Machine Learning, Deep Learning + a Comprehensive Guide to Robotics*, Bravex Publications, 2019;
52. Witz, Claude, *Le droit allemand*, 3e édition, Dalloz, Paris, 2018;
53. Xifaras, Mikhaïl, *La propriété. Étude de philosophie du droit*, Presses Universitaires de France, 2004;
54. Zlătescu, Victor Dan, *Geografie juridică contemporană. Introducere în teoria marilor sisteme de drept*, Ed. științifică și enciclopedică, București, 1981.

V. Articole, Culegeri de studii:

1. Ebrahim Afsah, *Artificial Intelligence, Law, and National Security* în *The Cambridge Handbook of Responsible Artificial Intelligence. Interdisciplinary Perspectives*, Cambridge University Press, 2022;
2. *Annulation ou rectification - Erreur sur l'évaluation des biens compris dans la masse partageable - Action en complément de part pour lésion* - Cass. 1re civ., 7 févr. 2018, n° 17-12.480: JurisData n°2018-001397 în *La semaine juridique – Notariale et Immobilière*, n° 8-9, 23 février 2018, Ed LexisNexis, Paris, 2018;
3. Bello, Abdulmajeed Hassan, *Islamic Law of Inheritance: Ultimate Solution to Social Inequality against Women*, în *Arab Law Quarterly*, 2015, Vol. 29, No. 3 (2015), pp. 261-273, disponibilă la adresa: <https://www.jstor.org/stable/24811027>;
4. Briciu, Traian, *Proceduri speciale: procedura partajului judiciar*, articol prezentat în cadrul proiectului româno-elvețian "Asistență pentru consolidarea capacității

- instituționale în domeniul formării judecătorilor și procurorilor pentru aplicarea noilor coduri", Consiliul Superior al Magistraturii, Institutul Național al Magistraturii, București, Patru Ace, 2015;*
5. *Burns, Fiona, Intestacy law in Australia, England and Singapore — Another aid to social sustainability in an ageing population?, Singapore Journal of Legal Studies, December 2012, articol disponibil la adresa web: <https://www.jstor.org/stable/24872217>*
 6. *Chiniara, Walid; De La Rosay, Andrew, Inheritance laws in the UAE, articol publicat în Trusts & Trustees, Vol. 15, No. 10, December 2009, pp. 781-788;*
 7. *Ciucă, Valeius M., Bona fides într-o nouă hermeneutică, articol disponibil pe site-ul <https://www.juridice.ro/essentials/246/bona-fides-intr-o-noua-hermeneutica>,*
 8. *Collart Dutilleul, François, Jurisclasseur, Civil Code, Art. 1118, Fasc. Unique;*
 9. *Conway, Heather, 'All Good Things Must Come to an End': Terminating Co-Ownership Under the 'Old' Partition and Sale Rules. Australian Property Law Journal, 21, 2013;*
 10. *Douglas, Gillian; Woodward, Hilary; Humphrey, Alun; Mills, Lisa; Morrell, Gareth, Enduring Love? Attitudes to Family and Inheritance Law in England and Wales, Journal of Law and Society, June 2011, Vol. 38, No. 2 (June 2011);*
 11. *Favart, Évelyne, La transmission familiale: s'appropriier le passé familial entre frères et sœurs, Pensée plurielle 2006/1 (nr. 11), p. 83, articol disponibil la adresa web <https://www.cairn.info/revue-pensee-plurielle-2006-1-page-83.htm>*
 12. *George A. Pelletier Jr., Michael Roy Sonnenreich, A Comparative Analysis of Civil Law Succession 11 Vill. L. Rev. 323 (1966);*
 13. *Godechot-Patris, Sara; Grare-Didier, Clothilde, Partage de la succession: rapport des dettes, nature et charge de la prevue în Recueil Dalloz, 12 novembre 2020, n°39, Dalloz, Paris, 2020;*
 14. *Goubeaux, Gilles; Bihr, Philippe, 100 commentaires d'arrêts en droit civil, 3e édition, Ed. Lextenso éditions et LGDJ, Paris, 2008;*
 15. *Grimaldi, Michel, L'égalité du partage n'est pas qu'une égalité en valeur, în Revue trimestrielle de droit civil, juillet-septembre 2016, Dalloz, Paris, 2016;*
 16. *Grimaldi, Michel, Là où l'héritier omis deviant un héritier exclu? în Revue trimestrielle de droit civil, juillet-septembre 2018, Dalloz, Paris, 2018;*
 17. *Grimaldi, Michel, La donation-partage est une donation de lots, et non un partage de biens donnés, în Revue trimestrielle de droit civil, avril-juin 2019, Dalloz, Paris, 2019;*

18. Grimaldi, Michel, *L'utilité de la donation-partage transgénérationnelle mise en évidence par les conséquences de n'y avoir point recouru*, în Revue trimestrielle de droit civil, avril-juin 2020, Dalloz, Paris, 2020;
19. Grimaldi, Michel, *Rapport des donations et rapport des dettes: quell rapport?* în Revue trimestrielle de droit civil, juillet-septembre 2020, Dalloz, Paris, 2020;
20. G'sell, Florence, *AI Judges* în *The Cambridge Handbook of Artificial Intelligence Global Perspectives on Law and Ethics*, Cambridge University Press, 2022;
21. Halder D., & Jaishankar K. (2008), *Property Rights of Hindu Women: A feminist review of succession laws of Ancient, Medieval, and Modern India*. Journal of Law and Religion, 25th Anniversary issue, Vol. XXIV, No. 2, 101-122;
22. Imani, Hamidreza, *Etude comparée du droit des successions français et iranien. Eclairage sur la place du conjoint dans l'ordre successorals*, sous la direction de Sylvie Ferré-André – Lyon: Université Jean Moulin (Lyon 3), 2014;
23. Isache, Dragoș, *Efectele partajului în noul Cod civil român: O (r)evoluție?*, DOI: 10.24193/SUBBiur.65(2020).4.11, data publicării online: 16.03.2021, articol disponibil la adresa web:
<https://law.ubbcluj.ro/ojs/index.php/iurisprudential/article/download/89/147?inline=1#Toc67473125>;
24. Jora, Cristian, *Unele considerații cu privire la partaj, conform reglementărilor noului Cod civil*, Universul Juridic Premium Nr. 6/2016;
25. Layish, Aharon, *The Family Waqf and the Shar'ī Law of Succession in Modern Times*, în Islamic Law and Society, 1997, Vol. 4, No. 3, Islamic Law and Society (1997), pp. 352-388, disponibilă la adresa:
https://www.jstor.org/stable/3399366?seq=1&cid=pdfreference#references_tab_contents;
26. Levillain, Nathalie; Forgeard, Marie-Cécile; Boiché, Alexandre, *Liquidation des successions*, 5e édition, Dalloz, Paris, 2020;
27. Lepaulle, Pierre *Réflexion sur l'expansion des trusts. Remarques à propos du livre de M. Claude Reymond sur «Le trust et le droit suisse »*, Revue internationale de droit compare, 1955;
28. Lerond, Sylvie, *Les biens objets d'une donation-partage ne sont pas rapportables, même ceux préalablement donnés qui y ont été réincorporés* în Gazette du Palais, Recueil bimestrial, 13 novembre 2018, n° 39, Lextenso, 2018;

29. Mihăilă, Arthur, *Teorii despre dreptul natural în Antichitate și Evul Mediu*, DOI: 10.24193/SUBBiur.65(2020).4.16;
30. Mohd Altaf Hussain Ahangar, *Succession Rights of Muslim Women in the Modern World: An Analytical Appraisal* în *Arab Law Quarterly*, 2014, Vol. 28, Nr. 2, 2014, pp. 111-135;
31. Molinier, Juliette, *Le partage en droit fiscal. Droit*. Université de Bordeaux, 2016. Français. NNT:2016BORD0258 disponibilă la adresa web: <https://tel.archives-ouvertes.fr/tel-01636053>;
32. Piedelièvre, Stéphane, *Les donations-partages transgénérationnelle* articol publicat în *La réforme des successions et des libéralités et la loi du 23 juin 2006*, Presses Universitaires d'Aix-Marseille, 2008;
33. Planiol, Marcel, *Traité élémentaire de droit civil: conforme au programme officiel des Facultés de droit*. Tome 3, Régimes matrimoniaux - Successions – Libéralités, Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence, Paris, 1948;
34. Powers, David S., *The Islamic Inheritance System: A Socio-Historical Approach*. *Arab Law Quarterly*, 1993, Vol. 8, Nr. 1, 1993, pp. 13-29;
35. Ranking, Devey Fearon de l'Hoste; Wilson, Hugh Alexander Robert James, *Ranking, Spicer and Pegler's Executorship Law and Accounts*, 17th Edition, HFL, London, 1948;
36. Rautenbach, Christa, *Indian succession laws with special reference to the position of females: a model for South Africa?*, XLI CILSA, 2008;
37. Saxena, J. N., *Widow's Right of Succession in India*, articol publicat în *The American Journal of Comparative Law*, Autumn, 1962, Vol. 11, No. 4, (Autumn, 1962);
38. Sauvage, François, *Le testament-partage fait à des descendants de degrés différents est-il bien né?*, *La Semaine Juridique*, Édition Générale, no8, 18 février 2013, LexisNexis, 2013;
39. Schafer, Burkhard *On Living and Undead Wills: ZombAIs, Technology and the Future of Inheritance Law* în *Future Law. Emerging Technology, Regulation and Ethics*, Edited by Lilian Edwards, Burkhard Schafer, Edina Harbinja, Edinburgh University Press, 2021;
40. *Succession d'un Anglais: les conséquences de la professio juris*, *La Semaine Juridique – Notariale et Immobilière* – N° 41, 9 octobre 2015;
41. Thébault, Vincent, «*La faute des pères*». *Fragmentation patrimoniale et représentation du déclin social* », *Ruralia* [En ligne], 10/11 | 2002;

42. Țicău-Suditu, Aniela-Flavia, *Tehnologia Blockchain și testamentele electronice*, Analele Științifice Ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Tomul LXVII Supliment 2, Științe Juridice, 2021, DOI: 10.47743/jss-2021-67-4-8 articol disponibil la adresa web: https://pub.law.uaic.ro/files/articole/2021/vol.2_2/8.ticau_suditu.pdf;
43. Viganotti, Elisa, *L'accord de partage successoral au nom d'un enfant mineur est une mesure relative à la responsabilité parentale*, Gaz. Pal. 26 nov. 2015, n° 2467;
44. Waldron, Jeremy, "Property and Ownership", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Summer 2020 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <https://plato.stanford.edu/archives/sum2020/entries/property/>;

VI. Reviste de specialitate:

1. Gazette du Palais, Recueil Bimestriel, 13 novembre 2018, n° 39, Ed. Lextenso, 2018;
2. Gazette du Palais, Recueil Bimestriel, Nr. 14 din 7 aprilie 2020, Ed. Lextenso, 2020;
3. La Revue trimestrielle de droit civil, Nr. I/2018, avril-juin 2008, Ed. Dalloz, Paris, 2008;
4. La Revue trimestrielle de droit civil, octobre-décembre 2008, Ed. Dalloz, Paris, 2008;
5. La Revue trimestrielle de droit civil, juillet-septembre 2015, Ed. Dalloz, Paris, 2015;
6. La Revue trimestrielle de droit civil, juillet-septembre 2018, Ed. Dalloz, Paris, 2018;
7. La Revue trimestrielle de droit civil, avril-juin 2019, Dalloz, Ed. Paris, 2019;
8. La Revue trimestrielle de droit civil, avril-juin 2020, Dalloz, Ed. Paris, 2020;
9. La semaine juridique – Notariale et Immobilière, n° 45, 09 novembre 2012, Ed. Lexis Nexis, Paris, 2012;
10. La semaine juridique – Notariale et Immobilière, n° 8-9, 23 février 2018, Ed. LexisNexis, Paris, 2018;
11. La Semaine Juridique - Notariale et Immobilière, n° 30-24, 26 juillet 2019, Ed. Lexis Nexis, Paris, 2019;
12. Recueil Dalloz, 7 juillet 2011, n° 26;
13. Recueil Dalloz, 1re novembre 2018, n° 38;
14. Recueil Dalloz, 13 juin 2019, n° 21;

VII. Jurisprudență

1. Civ., 15 avr. 1890, DP 1890, 1, 437;
2. Cass. civ, 18 juill. 1899, DP 1900.I.12;

3. Civ., 23 juin 1903, S. 1904.1.289;
4. Ch. Reun, 5 dec. 1907, Chollet c. Dumoulin, DP 1908.I.113;
5. Cass. Civ. 8 déc. 1948;
6. Cass. 1re civ., 30 mars 1955, *Bull. Civ. I*, n°152;
7. Cass. 1re civ., 20 juin 1955, *D.* 1955.737;
8. Cass. 1re civ., 5 janv. 1956, *Bull. Civ. I*, n°11;
9. Cass. 1re civ., 14 févr. 1962, *Bull. Civ. I*, n°101;
10. Cass. 1re civ., 23 juin 1964, *Bull. Civ. I*, n°334;
11. Cass, 1re civ, 9 mars 1966, *Bull. civ. I*, n°178;
12. Cass, com, 8 dec 1966, *Bull. Civ. III*, n°476;
13. Cass. 1re civ., 17 déc. 1996, *Bull. Civ. I*, n°462;
14. Cass. 1re civ., 21 nov. 1967, *Bull. Civ. I*, n°342;
15. Cass, 1re civ., 28 octombrie 1969;
16. Cass. 1re civ., 10 mars 1970, *Bull. Civ. I*, n°89;
17. Cass, 1re civ, 9 juin 1970, *Bull. Civ. I*, n°196;
18. Cass. 1re civ., 10 juin 1970, *Bull. Civ. I*, n°198;
19. Cass. 1re civ., 19 janv. 1971, *Bull. Civ. I*, n°23;
20. Cass. 1re civ., 3 mars 1971, *Bull. Civ. I*, n°70;
21. Cass, 1re civ., 26 fevr. 1975, *Bull. Civ. I*, n°84;
22. Cass. 1re civ., 2 févr. 1977, *Bull. civ. I*, n °68;
23. Cass. 1re civ., 5 déc. 1978, *Bull. Civ. I*, n°376;
24. Cass, 1re civ., 4 janv. 1979, Richard, *Bull.civ.I*, n°7;
25. Cass, 1re civ, 30 janv. 1979, *Bull. civ. I*, n° 39;
26. Cass. 1re civ., 22 janv. 1980, *Bull. civ. I*, n°32;
27. Cass. 1re civ., 15 avr. 1980, *Bull. Civ. I*, n°109;
28. Cass. 1re civ., 29 mai 1980, *Bull. Civ. I*, n°165;
29. Cass. 1re civ., 16 juin 1981, *Bull. civ. I*, n°212;
30. Cass. 1re civ., 15 oct. 1981;
31. Cass. 1re civ., 19 janv. 1982, *Bull. Civ. I*, n°31;
32. Cass. 1re civ., 4 mai 1983, *Bull. Civ. I*, n°139;
33. Cass. 1re civ., 17 avr. 1985, *Labourdet*, *Bull. Civ. I*, n°118;
34. CA Paris, 10 juill. 1985, *D.* 1985, IR, 494;
35. Cass, 1re civ, 6 janv. 1987, n.p. Bull;

36. Cass. civ, 2 juin 1897, DP 1897, 1.384;
37. Cass. 1re civ., 10 juin 1987, Bull. Civ. I, n°192;
38. Cass. 1re civ., 24 fevr. 1988, Bull. Civ. I, n° 78;
39. Cass. 1re civ., 4 oct. 1988, *Bull. Civ. I*, n°266;
40. Cass. 1re civ., 5 juill. 1989, *Bull. Civ. I*, n°282;
41. Cass. 3^e civ., 16 avr. 1990, Bull. Civ. III., n°242;
42. Cass. 1re civ., 10 juill 1990, Bull. civ. I, n°192;
43. C.S.J., Secția civilă, Decizia civilă nr. 2509 din 10.11.1993;
44. Cass. 1re civ., 4 juin 1997, Bull. Civ. 1., n°188;
45. Cass. 1re civ., 16 juill. 1997, *Bull. Civ. I*, n°252;
46. Cass. 1re civ., 3 oct. 2000, n°98-18.834, n.p.B;
47. Cass, 1re civ, 8 juin 2004, n° 01-16.230;
48. Cass, 1re civ, 13 juill 2004, Hotărârea n° 02-10.073;
49. Cass. 1re civ., 5 avr. 2005, Hotărârea n° 14-26.060;
50. Cass. 1re civ., 22 nov. 2005, n° 02-17.708;
51. Cass. 1re civ., 7 juin 2006, *Bull. Civ. I*, n°289;
52. Cass. 1re civ., 4 juill. 2006, n° 04-16.272;
53. Cass. 1re civ., 6 févr. 2007, n° 04-20.029;
54. Cass. 1re civ., 10 mai 2007, Hotărârea n° 05-12.031;
55. Cass 1re civ., 4 juillet 2007, 05-13.334;
56. Cass. 1re civ., 31 oct. 2007, Bull. Civ. I., n°338;
57. Cass. 1re civ., 14 nov. 2007, Bull. Civ. I, n°360;
58. Cass. 1re civ., 28 nov. 2007, Bull. Civ. I, n°374;
59. Cass. 1re civ., 23 janv. 2008, hotărârea n°05-20.727;
60. Cass. 1re civ., 11 juin 2008, Hotărârea n°07-14.795;
61. Cass. 1re civ., 3 févr. 2010, n° 08-18.196;
62. Cass. 1re civ., 12 mai 2010, Hotărârea n° 09-65.362;
63. Cass. 1re civ., 6 mars 2001, n° 99-11.308;
64. Cass, 1re civ, 16, juin 2011, n° 10-18.562;
65. Cass. 1re civ., 16 juin 2011, n° 10-17.499;
66. Cass. 1re civ., 6 juill. 2011, n°10-21134;
67. Civ. 1re, 28 martie 2012, n° 12-40.002;
68. Cass, 1re civ, 6 juin 2012, n° 11-20.062;
69. Cass. 1re civ., 24 oct. 2012, n° 11-19.855;

70. Cass. 1re civ., 7 nov. 2012, n^o11-23.396;
71. Cass. 1re civ., 6 mars 2013, n° 11-21.892;
72. Comp. Cass. 1re civ., 15 janv. 2014, n^o1229267;
73. Cass. 1re civ., 28 mai 2015, n° 14-13.479;
74. Cauza CJUE, 3e ch., 6 oct. 2015, no C-404/14;
75. Cass. 1re civ., 2 déc. 2015, n° 14-25.622;
76. Cass. 1re civ., 13 ianuarie 2016, n° 14-29534;
77. Cass. 1re civ., 01 fevr. 2018, n° 17-12.480;
78. Cass, 1re civ, 11 avr. 2018, n^o17-19313;
79. Cass. 1re civ., 4 juill. 2018, n° 16-15919;
80. Cass. 1re civ., 17 oct. 2018, n° 17-26.945;
81. Cass. 1re civ., 13 févr. 2019, n^o18-11642;
82. Cass. 1re civ., 6 mars 2019, n° 18-13.236;
83. Cass. 1re civ., 29 mai 2019, n° 18-18.823;
84. Cass, 1er, 3 oct. 2019, n° 18-21200;
85. Cass. 1re civ., 12 fevr. 2020, n° 18-23.573;
86. Cass, 1re civ., 4 nov. 2020, n° 19-13267;
87. Decizia civilă nr. 96/R/1996 din 22.02.1996 pronunțată de Curtea de Apel Brașov,
88. Decizia civilă nr. 772/2014 din 05.11.2014 pronunțată de Tribunalul Cluj;
89. Decizia civilă nr. 120/2015 din 03.03.2015 pronunțată de Curtea de Apel Cluj;
90. Decizia civilă nr. 4283/2016 din 04.11.2016 pronunțată de Tribunalul București;
91. Decizia nr. 237 din 2 februarie 2016 pronunțată de Secția I civilă a Înaltei Curți de Casație și Justiție;
92. Decizia civilă nr. 657/2017 din 12.10.2017 pronunțată de Tribunalul Botoșani;
93. Decizia civilă nr. 957/2017 din 27.10.2017 pronunțată de Tribunalul Buzău;
94. Decizia civilă nr. 621/2018 din 20.06.2018 pronunțată de Tribunalul Bihor;
95. Decizia civilă nr. 3686/2018 din 05.10.2018 pronunțată de Tribunalul București;
96. Decizia civilă nr. 114/A/2019 din 05.03.2019 pronunțată de Tribunalul Maramureș;
97. Decizia civilă nr. 763/2020 din 02.06.2020 pronunțată de Tribunalul București;
98. Decizia civilă nr. 140/2021 din 03.02.2021 pronunțată de Tribunalul Neamț;
99. Decizia civilă nr. 364/2021 din 09.06.2021 pronunțată de Tribunalul Maramureș;
100. Decizia civilă nr. 699/2021 din 06.10.2021 pronunțată de Tribunalul Arad;
101. Decizia civilă nr. 1413/2021 din 09.11.2021 pronunțată de Tribunalul Suceava;
102. Decizia civilă nr. 1583/2021 din 14.12.2021 - Civil pronunțată de Tribunalul Timiș;

103. Req. 29 fév, 1904, DP 1905,1,7;
104. Sentința civilă nr. 2017/2013 din 19.03.2013 pronunțată de Judecătoria Sibiu;
105. Sentința civilă nr. 282/2014 din 10.09.2014 pronunțată de Judecătoria Răducăneni;
106. Sentința civilă nr. 6605/2016 din 27.10.2016 pronunțată de Judecătoria Bacău;
107. Sentința civilă nr. 4577/2017 din 04.04.2017 pronunțată de Judecătoria Craiova;
108. Sentința civilă nr. 896/2021 din 18.06.2021 pronunțată de Judecătoria Hunedoara;
109. Sentința civilă nr. 4467/2021 din 30.09.2021 pronunțată de Judecătoria Oradea;
110. Sentința civilă nr. 3056/2021 din 03.11.2021 pronunțată de Judecătoria Tulcea;
111. Sentința civilă nr. 2423/2021 din 03.11.2021 pronunțată de Judecătoria Călărași;
112. Sentința civilă nr. 3473/2023 din 06.07.2023 pronunțată de Judecătoria Galați;
113. *Crowden v Aldridge*;
114. *Cochrane's Executors v I.R.C.* (1974);
115. *Curtis v. Buchanan-Wollaston* 1939;
116. *Dennis/McDonald* 1982;
117. *Ilott v The Blue Cross* (2017) UKSC;
118. *Jones v Challenger* 1961;
119. *Kane v Radley-Kane*;
120. *MacInnes v. MacInnes*, 1934 CanLII 16 (SCC), [1935] SCR 200;
121. *Taylor v Taylor* (1875) L.R. 20 Eq. 155;
122. *Re Kay* [1897] 2 CH 518;
123. *Re Salmon* (1981) Ch 167;
124. *Re Broadwood* (1911) 1 Ch 277;
125. *Re Leigh's Will Trusts* 79;
126. *Re King's Will Trusts* 110;
127. *Saxton v Bartley* (1879) 48 LJ Ch 519;
128. *Pemberton v Barnes*, Reported at (1871) 6 Ch App 685 at 690;
129. *Porter v Porter* (1888) 37 Ch D 420 at 426;
130. *Rowe v Gray* ((1877) 5 Ch D 263 at 264;
131. *Porter v Lopes* ((1877) 7 Ch D 358 at 363-364;
132. *Reimer v Robbins* (1982) 24 Man R (2d) 311;
133. *Drinkwater v Ratcliffe* ((1875) LR 20 Eq 528);
134. *Pitt v Jones* ((1880) 5 App Cas 651;
135. *Richardson vs. Feary* ((1888) 39 Ch D 45 at 49);
136. *Mitchell v Cullington* [1997] ANZ Conv R 342.

VIII. Surse webografice:

1. Administration of Estates Act 1925
<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo5/15-16/23/contents>
2. Codul civil francez
<https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070721>
3. Inheritance (Provision for Family and Dependants) Act 1975
<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1975/63/contents>
4. The Non-Contentious Probate Rules 1987
5. <http://www.academia.edu>
6. <https://www.anevar.ro>
7. <http://www.archive.org>
8. <https://www.courdecassation.fr>
9. <https://www.etymonline.com>
10. <https://www.larousse.fr>
11. <http://avalon.law.yale.edu>
12. <https://www.jstor.org>
13. <https://www.lege5.ro>
14. <http://www.legifrance.gouv.fr>
15. <http://www.legislation.gov.uk>
16. <https://www.rejust.ro>
17. <https://researchacademy.elsevier.com>
18. <https://www.researchgate.net>
19. <https://www.scj.ro>